

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Martina Janatková

Malostranský graduál

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Jarošová, Ph.D.

Praha 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Malostranský graduál napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 10. 6. 2013

Martina Janatková

Bibliografická citace

Malostranský graduál: Bakalářská práce / Martina Janatková; vedoucí práce: PhDr. Markéta Jarošová Ph.D. Praha, 2013. 128 888. s. 114

Anotace

Má bakalářská práce se bude zabývat monografickým rozbořem tzv. Malostranského graduálu. Především jeho malířskou výzdobou a ikonografií. Dále pak popisem knižní vazby, knižního bloku a zasazením do kulturněhistorického kontextu. Graduál pochází z roku 1572 a obsahuje množství iluminací, mezi nimi např. vyobrazení upálení Mistra Jana Husa.

Klíčová slova

Malostranský graduál, Knižní vazba, Iluminace, Jan Kantor Starý

Abstract

My thesis will deal with monographic analysis of so-called Malostranský Gradual. Above all, its painting decorations and iconography. Furthermore, the description of the book binding, book block and set in the cultural and historical context. Gradual dates from 1572 and contains a number of illuminations, among them illustration with burn of Mistr Jan Hus.

Keywords

Malostranský Gradual, Book binding, Illuminations, Jan Kantor Starý

Počet znaků (včetně mezer): 128 888

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především PhDr. Markétě Jarošové Ph.D., za vedení této práce. Dále svým kolegům v SOA Praha za jejich vstřícnost a dobré rady, a v neposlední řadě své rodině, která mne vždy podporovala. Děkuji!

Obsah

Úvod.....	6
1. Malostranský graduál v odborné literatuře	7
2. Malostranský graduál v kulturně historickém kontextu	9
3. Vznik a autor rukopisu.....	13
4. Technické parametry a výzdoba rukopisu	15
4.1. Vazba Malostranského graduálu	15
4.2. Popis knižního bloku.....	16
4.3. Popis malířské výzdoby	17
4.4. Shrnutí rozboru malířské výzdoby	60
Závěr	63
Seznam literatury	65
Obrazová příloha.....	68

Úvod

Tato bakalářská práce je věnována prvnímu dílu Malostranského graduálu, který je uložený v Národní knihovně České republiky pod signaturou XVII. A. 3 a řadí se k nadprůměrné produkci knihvazačské a iluminátorské práce 16. století. Druhý díl malostranského graduálu nebyl dokončen a je uložený v muzeu Hlavního města Prahy pod signaturou R 181.

Graduál (*lat. graduale, gradale*) představuje liturgickou knihu, která obsahuje zpěvy zpívané během mše mezi čteními epištoly a evangelia. Používání a výroba graduálů v Čechách se nejvíce rozšířila během 16. století. V této době totiž vznikala ve městech literátská bratrstva, která se sdružovala kolem chrámů ve městech a jejich úkolem byly zpěvy nábožných písní v nedělní a sváteční bohoslužbu. Literátská bratrstva ke své činnosti potřebovala zpěvníky, tedy graduály či kancionály a vlivem velkého rozšíření těchto sborů se zvětšila i poptávka po těchto knihách. Na to zareagovali některé řemeslné dílny, které se pak zabývali především výrobou zpěvných knih. Tyto knihy se zhotovovaly v obrovských rozměrech a ne každá dílna na to mohla být zařízena.

Cílem této práce je monografické zpracování jedné z těchto zpěvních knih, a to Malostranského graduálu – prvnímu dílu. Malostranský graduál se řadí k tvorbě druhé poloviny 16. století a je dílem zatím ne zcela zpracovaným, spíše snad opomíjeným. Mým záměrem v této práci je uceleně shrnout dosavadní stav bádání a shromáždění dostupných informací o Malostranském graduálu v jednom celku. Největší pozornost je věnována rozboru jednotlivých iluminovaných folií, jejich formálnímu a ikonografickému popisu. Popisy iluminací dosud nebyly nikde zpracovány, pouze ve zkratce na webových stránkách Národní knihovny ČR¹, ale v některých případech je popis neurčitý. Malířská výzdoba je dána do kontextu s textem, který jsem se snažila transliterovat a transkribovat. Znalost textu mi velice napomohla k určení jednotlivých postav a výjevů. Pro lepší přehled v díle je mezi jednotlivé popisy vložena obrazová příloha.

Mimo tuto stěžejní kapitolu tato práce zahrnuje také orientační zasazení graduálu do kulturně historického kontextu, informace o vzniku a autorovi díla a popis knižní vazby. V závěrečné části práce se nachází shrnutí výzdoby graduálu na základě učiněných rozborů a otevření další řady otázek týkající se celkového rozboru Malostranského graduálu.

---

¹ www.manuscriptorium.cz

1. Malostranský graduál v odborné literatuře

Konec 16. století, konkrétně sedmdesátá léta 16. století, kdy vznikal Malostranský graduál, jsou léta, kterým je v české odborné literatuře věnováno podstatně méně pozornosti než obdobím jiným, jako například éře vlády rodu Jagellonců. Leží mezi epochou nástupu Ferdinanda I. Habsburského na český trůn, počátkem renesance v českých zemích a výrazným kulturním děním na dvoře Rudolfa II. Důvodem může být zdánlivá neměnnost toku dějin, která u nás provázela vládu Maxmiliána II. Bylo to období bez větších dějinných zvrátů i bez umělců zvučnějších jmen.

Sám Malostranský graduál své monografické zpracování v odborné literatuře zatím nemá. Literatura se jím příliš nezabývá, je pouze zmiňován, a to buď ve výčtu děl Jana Kantora Staršího, nebo v souvislosti s jeho iluminací zobrazující upálení Mistra Jana Husa². Zřejmě nejstarší zmínkou v literatuře je výčet kancionálů a graduálů v *Historii literatury české Josefa Jungmanna* z roku 1825.³ V roce 1906 je Malostranský graduál zmiňuje ve svém *Katalogu českých rukopisů Josef Truhlář*.⁴ Dále o něm pojednává v *Malířstvu pražském XV. a XVI. věku*, **Karel Chytil**⁵ právě v souvislosti s dílnou Jana Kantora Starého, ovšem Karel Chytil se zde zmiňuje i o výzdobě Malostranského graduálu a o jeho umělecké ceně ve srovnání s jinými českými kancionály. V souvislosti s dílenskou praxí Jana Kantora je zmíněn i o tři roky později, tj. v roce 1909 v *Řemeslnictvu a živnostech XVI. v Čechách Zikmunda Wintera*,⁶ který částečně vychází z Malířstva pražského K. Chytila. Další zmínky o Malostranském graduálu nalzáme v literatuře věnované historii Malé Strany, a to v *Pražském almanachu*, v kapitole Inventáře malostranských kostelů **Cyrila Merhouta** z roku 1933⁷ a v jeho knize *Malá Strana za starodávna* z roku 1938.⁸

V roce 1957 **Ema Urbánková** uvádí graduál v knize *Rukopisy a vzácné tisky pražské universitní knihovny*.⁹ V *Dějínách českého výtvarného umění*, vydaných v roce 1989, v kapitole Závěsné malířství a knižní malba v letech 1526 až 1620 Jarmila

---

² Folio 363r

³ Josef JUNGSMANN: *Historie literatury české*. Praha 1825, 171.

⁴ Josef TRUHLÁŘ: *Katalog českých rukopisů c.k. veřejné a universitní knihovny pražské*. Praha 1906.

⁵ Karel CHYTIL: *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490–1582*. Praha 1906, 191–195.

⁶ Zikmund WINTER: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha 1909, 196.

⁷ Cyril MERHOUT: *Inventáře malostranských kostelů*, In: *Kniha o Praze IV (Pražský almanach)*. Praha 1933, 29.

⁸ Cyril MERHOUT: *Malá Strana za starodávna*. Praha 1938, 48.

⁹ Ema URBÁNKOVÁ: *Rukopisy a vzácné tisky pražské universitní knihovny*. Praha 1957.

Vacková¹⁰ uvádí Malostranský graduál výjimečně ve výčtu děl Matouše Ornyse z Lindperka, který jako iluminátor spolupracuje s písarskou dílnou Jana Kantora Staršího. Kniha **Karla Stejskala** a **Petra Voita** *Iluminované rukopisy doby husitské* z roku 1991¹¹, má za cíl seznámit čtenáře s hlavními vývojovými tendencemi našeho písemnictví počátku 15. století, přičemž je přihlédnuto i ke kořenům reformační literatury za vlády Karla IV. a k doznívání husitství v době panování Jiřího z Poděbrad. Součástí katalogu rukopisů je i Malostranský graduál, kde je tentokrát zmíněna ve zkratce i jeho historie, uveden autor a vyzdvižena výzdoba folia s námětem upálení Mistra Jana Husa. Ve spojení s Mistrem Janem Husem umiňuje Malostranský graduál i **Milena Bártlová** v článku nazvaném *Jan Hus ve výtvarné tradici 15.–17. století* publikovaná v roce 2002.¹²

Dosud nejvíce informací o Malostranském graduálu zpracoval ve své knize z roku 2006 **Barry Graham** *Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620*.¹³ Nachází se zde informace o jeho autorovi, je zde zahrnuta částečně i historie graduálu, seznam donátorů a popis knižní vazby. Dále zde krátce hovoří o rozvržení jednotlivých folií, písmu, kterým byl graduál psán a o jeho liturgickém obsahu.

Mezi zásadní práce zabývající se graduály, kde se Malostranský graduál objevuje ve výčtech či komparacích, patří diplomová práce **Martiny Kratochvílové Šárovcové** nazvaná *Severočeské iluminované graduály* z roku 2003¹⁴ a její disertační práce *Ikonografie česky psaných utrakvistických graduálů* z roku 2011.¹⁵

Zvláštním zdrojem informací je evropská digitální knihovna rukopisů, www.manuscriptorium.com. Projekt Manuscriptorium vytváří virtuální badatelské prostředí, které poskytuje přístup k existujícím digitálním dokumentům v oblasti historických fondů (rukopisy, inkunábule, raně novověké tisky, mapy, listiny a ostatní druhy dokumentů). Webové stránky tak umožňují přístup k digitalizovanému Malostranskému graduálu se základními informacemi o jeho vniku, historii a stručný popis výzdoby jednotlivých folií a odkazy na literaturu k tématu.

---

¹⁰ Jarmila VACKOVÁ: Závěsné malířství a knižní malba v letech 1526 až 1620. Dějiny českého výtvarného umění. Praha 1989, 95.

¹¹ Karel STEJSKAL: Iluminované rukopisy doby husitské. Praha 1991, 69.

¹² Milena BÁRTLOVÁ: Jan Hus ve výtvarné tradici 15.–17. století, In: Dějiny a současnost XXIV. Praha 2002, 8.

¹³ Barry Frederic H. GRAHAM: Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620. Turnhout 2006.

¹⁴ Martina KRATOCHVÍLOVÁ: Severočeské iluminované graduály (diplomová práce na filozofické fakultě University Karlovy v Praze). Praha 2003.

¹⁵ Martina KRATOCHVÍLOVÁ-ŠÁROVCOVÁ: Ikonografie česky psaných utrakvistických graduálů (disertační práce na filozofické fakultě University Karlovy v Praze). Praha 2011.

2. Malostranský graduál v kulturně historickém kontextu

V této kapitole stručně seznamuji s historií místa, kam byl Malostranský graduál určen, pro jaký účel byl objednáno, tedy informace o literátských bratrstvech a všeobecnou charakteristiku výroby a podoby knižní vazby v období renesance. Cílem této kapitoly je nastínit kulturně historické pozadí vzniku Malostranského graduálu.

Malostranský graduál byl psán a vázán pro kostel sv. Mikuláše na Malé Straně. Malá Strana byla založena již roku 1257, Přemyslem Otakarem II. Tenkrát se však městu říkalo Nové město Pražské (*Nova civitas sub castro Pragensi*) a teprve později Menší město Pražské (*Minor civitas Pragensis*).¹⁶ Vývoj města byl několikrát zastaven, nejprve byl těžce zpuštěn husity roku 1420 a pak požáry v letech 1503 a 1541, které ho také velmi poničily. Již v roce 1530, za vlády Ferdinanda I., nastoupili v Praze vlašští stavitelé a začali Prahu i Menší město pražské velebit. Avšak z prospektu Prahy (zv. Vratislavský) víme, že v roce 1562, kdy proběhla v Čechách korunovace Maxmiliána II., byly ještě leckde obnažené krovy a chybějící střechy.¹⁷ Ovšem skvělý rozmach přinesla městu doba Rudolfínská, kdy příliv obyvatel zapříčinil stavbu domů již za hradbami, zvláště na Újezdě.

Na poměrně velkém rynku Menšího Města Pražského, který zaujímal osminu celé plochy mezi hradbami podhradského města, byl roku 1282 založen kostel sv. Mikuláše. Nový kostel nebyl shromaždištěm jen věřících k církevním úkonům, ale i shromaždištěm pro rychtáře (stál v čele obce) a přísežné (dvanáct přísežných pro záležitosti správní a soudní) k jednání o potřebách města, než v blízkosti byla postavena radnice.

V 16. a 17. století vznikaly při chrámech ve městech i v městečkách, v Čechách i na Moravě literátské společnosti (tzv. literátská bratrstva či kůry). Tato literátská bratrstva sdružovala vzdělanější občany, nabývající ve městech často značného vlivu i majetku.¹⁸ Členové těchto spolků byli zblhlí ve zpěvu i v umění literárním, a proto se jim začalo říkat literáti a jejich spolkům pak tedy tovaryšstva čili kůry literátské.¹⁹ A to ať se obyvatelé hlásili ke katolické, utrakvistické nebo evangelické víře. Bratrstva pěstovala latinský a český jednohlasý i vícehlasý zpěv. Jakožto tovaryšstva, tak i literátské kůry, byly zřízeny

---

¹⁶ MERHOUT 1938, 9.

¹⁷ MERHOUT 1956, 30.

¹⁸ BOHATCOVÁ 1990, 110.

¹⁹ RYBIČKA 1878, 720.

jako cechy řemeslné a umělecké, a proto se řídily jim danými artikuly a řády. Účelem těchto sborů byly zpěvy nábožných písní v tamních chrámech v nedělní a sváteční bohoslužby. Takoveto literátské bratrstvo existovalo v 16. století i při kostelu sv. Mikuláše na Malé Straně.²⁰

Literátské sbory ke své činnosti potřebovaly zpěvníky (kancionály, graduály, antifonáře). Zpěvy v kancionálech používaných ve zcela katolických městech se obsahově rovnají se zpěvy a modlitbami, které čteme v misálech a jiných liturgických knihách katolických. Zatímco v kancionálech utrakvistických čteme pak vedle zpěvů v církvi katolické obyčejných i zpěvy, jež se vztahují k přijímání těla a krve Páně pod obojí, k památce Mistra Jana Husa.²¹ Tyto zpěvníky byly obyčejně objednávány na náklady místních zámožných dobrodinců, sousedů a sousedek, patricijů, šlechticů, duchovních, cechů a pořádků řemeslných i vrchností, jimž města náležela.

Literátská bratrstva se v druhé polovině 16. století v Čechách a na Moravě natolik rozšířila, že nastala veliká poptávka po zpěvných knihách. Jelikož v té době nebylo zpěvníků psaných ani tištěných tolik k dispozici, musely se tyto knihy znovu psát a vázat. Zpěvníky zhotovovaly zvláštní písaři. Těch bylo konkrétně v městech pražských několik, ale v druhé polovině 16. století prosluli zvláště dva, a to Jan Táborský z Klokotské Hory a Jan Kantor Starší.²² V té době se hledělo na to, aby zpěvníky byly nejen správně napsány, ale také, aby byly v iniciálách, v bordurách i v textu skvěle iluminovány. Tím se domácímu krasopisectví a také miniaturnímu malířství dostalo nevšedního rozkvětu.

Poté, co byl zpěvník písařem napsán a iluminátorem vyzdoben, musel být svázán. Období 16. století, tedy období renesance je důležitým mezníkem i ve vývoji technického zpracování a umělecké výzdoby knižní vazby. Renesance přináší nové materiály a rozvoj nových technik, jak vazebních, tak zdobných. Renesanční vazba je všeobecně lehčí, jemnější elegantnější a daleko funkčnější nežli vazba předchozího gotického období. Začínají se používat lepenkové desky, zůstávají i dřevěné, ale jejich tvar oproti gotickým doznává značné změny. Mění se způsoby šití, nasazování desek, mizí ochranná zařízení, jako masivní pukly, řetězy, nožičky, nárožnice a jiné kované součásti vazby. Má-li knižní vazba dřevěné desky, uzavírá se háčkovými sponami, pokud má desky lepenkové jsou

---

²⁰ RYBIČKA 1878, 720.

²¹ RYBIČKA 1878, 721.

²² RYBIČKA 1878, 725.

spony nahrazeny stuhami či tkanicemi. Lepenkové desky jsou potahovány jemnější usní, pergamenem a v některých případech se začíná objevovat i textilní potah.

Jemnější usňový povrch je vhodný nejen pro slepotisk, ale i pro zlacení. Tím máme zjednodušeně definovány dva základní typy renesančních vazeb podle výzdoby, slepotiskovou a zlacenou. Tyto dva základní typy pak ještě dělíme podle kompozice výzdoby, na typ rámový (rámová bordura), typ středový (dominantový) a typ smíšený.²³

Rámová kompozice je nejběžnější výzdobou po celé 16. století a počátek 17. století. Je spojena především se slepotiskovou výzdobou a je to kompozice, kde jsou jednotlivé rámečky vytvářeny soustředně od okraje desky ke středu. Uprostřed vzniká středové pole, které může zůstat prázdné nebo může být vyplněno plotnou,²⁴ ornamentální či figurální. Nebo je zaplněno vedle sebe kladenou roličkou.

Dominantní kompozice je spojena hlavně se zlacenou výzdobou, kdy na desce dominuje větší středová vytlačená výzdoba a může, či nemusí být vyplněna jednoduchým rámečkem.

Typ smíšený, jak už název napovídá, nějakým způsobem spojuje oba předešlé typy dohromady. Urychlení výzdoby pak umožňuje rozšíření nového nářadí, kterým je rolna (váleček)²⁵, kolečko²⁶ a plotna, které byly výše zmíněny.

Ovšem vazby rukopisných kodexů liturgické povahy, jako jsou i kancionály a graduály mají podobu jinou. Vazby kancionálů jsou vždy značného rozměru, hmotnosti a zachovávají si řadu přežívajících gotických prvků. Vyznačují se tedy zpravidla konzervativním pojetím korpusu, knižní blok často tvoří silná pergamenová folia a desky z bukových prken. Bukové desky jsou silou přizpůsobovány velikosti a hmotnosti knižního bloku, jsou potahovány hovězinou nebo vepřovicí. Hovězina je useň žlutohnědé barvy, tužší, silnější a spíše se používá na vazby řezané, zatímco vepřovice je mastně nažloutlá, časem hnědne, ale svými vlastnostmi je ideální pro slepotisk.

---

²³ BOHATCOVÁ 1990, 246.

²⁴ Plotna je druh knihařského nářadí, které slouží k otisku zpravidla rozsáhlejšího reliéfu na usňový povrch. Viz. VOIT 2006, 696.

²⁵ Váleček je druh knihařského nářadí, které slouží k vytlačení opakovaného vzoru na usňovém povrchu. Základem nářadí byl mosazný váleček otáčející se kolem osy, která spočívala ve vidlici upevněné do dřevěné rukojeti. Viz VOIT 2006, 960.

²⁶ Kolečko (rádelko) je druh knihařského nářadí sloužícího k vytlačení linky či úzkého opakovaného vzoru na usňovém povrchu. Základem rádelka bylo mosazné kolečko otáčející se kolem osy, která spočívala ve vidlici upevněné na dřevěné rukojeti. Viz. VOIT 2006, 475.

Tyto vazby jsou opatřeny mohutným plastickým kováním, litým z mosazi nebo bronzu, dále masivními dírkovými sponami s trnem na přední desce a s hranovým kováním po všech čtyřech stranách desky. Soubor těchto doplňků má ochrannou a sekundárně výzdobnou funkci. Chrání vazbu před otlučením a odřením, spony pak před rozevíráním, při kterém by se dostávaly do bloku nečistoty, ale hlavně by se mohla natrhávat folia a ničit vnitřní výzdoba bloku. Na kování vidíme často rostlinný nebo jiný ornament, který jej zdobí.

3. Vznik a autor rukopisu

Základní informace o rukopisu máme díky explicitu na foliu 462r [52], tedy na konci knihy, cit.: *Dokonána gest tato Kniha chwal Božských (genž gradual slowe) w pondělí po swatém Wítu. Nákladem Pana Purgmistra a Raddy y wssí Obtze Menssiho Miesta Pražského [?] pracy a bedliivým wo to vsilowáníím Slowutneho Laurence Milnara, ginak Krzpelky, Miesstěnina téhož Menssiho Miesta Pražskeho. Skrze Jana Kantora (przigmíím Staryho) Miesstěnina w Nowém Miestie Pražském. Léta od Narození Syna Božího, pána a Spasytele našeho. Tisycýho Pietistého Sedmdesátého druhého. Z cžehož pán Bůh na wěky bud' chwálen. Amen.*²⁷ Zde se tedy dovídáme, že rukopis byl dokončen roku 1572 a to rukou písaře Jana Kantora Starého. Výroba rukopisu byla financována purkmistrem, tedy starostou, městskou radou a měšťany Menšího Města pražského. Vavřinec Milnár obstarával graduál pro kostel sv. Mikuláše na Menším Městě Pražském.²⁸

O Janu Kantorovi Starém není mnoho známo. Z explicitu víme pouze, že byl měšťanem Nového Města Pražského. Dobu jeho narození můžeme pouze odhadovat. V *Řemeslnictu a živnostech XVI. věku* se dočteme, že do historie českého malířského umění vstupuje pár let před tím, než zemře písař a iluminátor Jan Táborský z Klokotské Hory, ten umírá roku 1572. B. F. H. Graham odhaduje rok jeho narození na 1532 nebo 1531. Umírá pak roku 1582 na mor a zanechává zde vdovu Magdalenu. Vdova po Janu Kantorovi bydlela někde poblíž kostela sv. Štěpána na Novém Městě, takže můžeme předpokládat, že někde v těchto místech měl mistr i dílnu.²⁹

Jan Kantor byl písařem druhé poloviny 16. století. O jeho dílně a díle víme to, že se zabýval především zhotovováním velkých kancionálů a graduálů, které se svými pomocníky nejen psal, ale i iluminoval. Jako jeho přední pomocník, je v *Řemeslnictvu a živnostech XVI. věku* zmíněn *Laurin Milnár jinak Křepelka*.³⁰ Vavřinec Milnár je také zmíněn v explicitu spolu s Janem Kantorem.

Jan Kantor Starý byl písařem devíti, pravděpodobně i deseti českých graduálů. Většina těchto graduálů byla zhotovena mezi léty 1567 a 1578. Mezi jeho další díla, kromě Graduálu Malostranského a jeho nedokončeného druhého dílu, patří také *Kancionál*

---

²⁷ Transliterace Martina Janatková

²⁸ MERHOUT 1933, 29.

²⁹ WINTER 1909, 196.

³⁰ WINTER 1909, 197.

Novoměstských řezníků z roku 1567. V roce 1572 dokončil také *Kancionál Mladoboleslavský*. Z roku 1574 pochází *Graduál řezníků Novoměstských* a zřejmě jeho poslední prací byl *Graduál příbramský* z roku 1582.³¹

Autorství malířské výzdoby Malostranského graduálu, není zcela jednoznačné. Zikmund Winter uvádí, že Jan Kantor Starý spolu se svými pomocníky zpěvní knihy psal i iluminoval, zatímco Karel Chytil Jana Kantora Starého za malíře nemá, pouze za majitele dílny na kancionály. Ovšem u Karla Stejskala se dočteme, že bohatá malířská výzdoba Malostranského graduálu vznikala z části v dílně Matouše Ornyse z Lindperka a z části v dílně Matěje Hutského z Křivoklátu. O spolupráci písařské dílny Jana Kantora Starého s pražským malířem Matoušem Ornysem z Lindperka se zmiňuje i Mirjam Bohatcová.

---

³¹ WINTER 1909, 196.

4. Technické parametry a výzdoba rukopisu

Malostranský graduál je rukopis psaný česky na pergameni. Je uložen v Národní knihovně České republiky pod signaturou XVII. A. 3. Malostranský graduál je renesanční kniha, ovšem s řadou přežívajících gotických prvků, které jsou u nákladných rukopisných vazeb kancionálů a graduálů obvyklé. Malostranský graduál byl zřejmě na konci 18. století převázán, ale původní useň byla aplikována na nově zhotovený potah.³² V tomto případě se jedná o štěstí, protože v minulosti to ne vždy bývalo zvykem. V množství případů se staré vazby dávaly do zcela nového materiálu a starý byl buď použit na vazby jiných knih, nebo byl-li poškozen, tak byly použity pouze některé jeho části.

Na konci 18. století probíhala též akce, při níž docházelo k systematickému snímání všeho kování a řemenů se sponami, které uzavírají blok. Tato činnost se odehrávala pravděpodobně proto, že knihovna byla v tomto období zavalena přírůstkou ze zrušených klášterů a dramaticky se tak zvýšil počet knih, které bylo nutné umístit vedle sebe do regálů. Je pravděpodobné, že různé části kování se o sebe odíraly a při opětovné manipulaci v regálech se poškozovaly potahy vazeb, a které současně zabíraly i více místa. V důsledku tohoto činu došlo k dalšímu poškozování, převazbám a samozřejmě nenahraditelné ztrátě kovaných částí knih z uměleckohistorického hlediska.³³

4.1. Vazba Malostranského graduálu

Vazbu tvoří dřevěné desky o rozměrech 62,5 × 39,8 × 1,8 cm, jsou opravdu silné, přizpůsobené celkové velikosti vazby. Desky jsou hrazené na vnitřní straně, což je pro druhou polovinu 16. století typické. Desky jsou potaženy usní světlé barvy, což je vidět na místech, kde bylo původně kování, místa mimo kování jsou ztmavlá stářím usňového pokryvu a zachycenou nečistotou. Původní potah je místy potrhaný a odřený a je aplikován na novou useň, která je vidět na hřbetě a v poškozených místech starého pokryvu. Výzdoba vazby je slepotisková s rámovou kompozicí, s rostlinnými motivy a zřejmě s biblickými postavami s nápisovými páskami. Jejich identifikace je znemožněna mechanickým poškozením usňového pokryvu v ploše. V jednom ze středních rámců rozeznáváme

³²http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&cli, vyhledáno 29. 3. 2012.

³³ VNOUČEK 1997, 20–21.

portréty, je možné, že se zde nachází i podobizna Mistra Jana Husa, což bývá u vazeb tohoto typu běžné.³⁴ Na přední desce je vyobrazeno datum zhotovení původní vazby 1573.³⁵ Původně bylo na vazbě kování. Nárožnice, středové kování a hranové kování je po všech čtyřech stranách. Žádná část kování se nedochovala, ani řemeny se sponami, které uzavírají knižní blok.

4.2. Popis knižního bloku

Knižní blok Malostranského graduálu tvoří 462 pergamenových listů o velikosti 59 × 38 cm. Síla knižního bloku i s deskami je c. 19,5 cm. Blok má též pergamenové předsádky. Foliace je moderní, provedena nedávným číslováním. Původní foliace sestává z písmene abecedy a římské číslice I–XX (je zaznamenána na foliu 104r – 461r). Z původní foliace schází listy A VI, B IV a B XIII (za foliemi 108, 125 a 133). Z listu vyříznutého za foliem 108 je dochován drobný fragment. Další dva byly buď prázdné, nebo jen s miniaturami, protože text je souvislý.³⁶

Záznamovým prostředkem je inkoust, který si míchal písař Jan Kantor Starý sám.³⁷ Písmo v knize je *bastarda formata* nebo také *bastarda hrotitá*. Bastarda hrotitá je vrcholná forma, k níž se vývoj českých bastard dopracoval. Česká bastarda hrotitá je úzké písmo s neobyčejně krásnou, ale také komplikovanou kresbou. Vlasové serify a stejně jemné protažení dotahů a některých tahů do tak zvaných sloních chobotů dává tomuto ostrému, širokým perem psanému písmu zvláštní půvab. Kombinace tučných znaků a tenkých spletitých křivek působí velmi dekorativně. Na zručnost písaře klade toto písmo neobyčejné nároky. Česká bastarda hrotitá je zřejmě to nejkrásnější, co bylo v dějinách českého rukopisného písma vytvořeno. A proto se s českou bastardou hrotitou setkáváme pouze v nejnáročnějších kodexech 15. a 16. století, a to česky i latinsky psaných, mezi něž patří tedy i Malostranský graduál.³⁸

Text je psán v jednom sloupci, obvykle s devíti notovými osnovami na listu, v zrcadle cca 43 × 27,5 cm. Písmo je převážně psáno černým inkoustem, střídá se

---

³⁴ NUSKA 1992, 29.

³⁵ http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&cli ent, vyhledáno 29. 3. 2012.

³⁶ http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&cli ent, vyhledáno 29. 3. 2012.

³⁷ GRAHAM 2006, 93.

³⁸ PRŮŠOVÁ 2007, 43.

s inkoustem červeným a notové osnovy jsou také červené. Velká písmena v textu jsou červená nebo modrá. Kaligrafické iniciály jsou červené, modré nebo černé barvy se žlutým, možná zlatým vyplněním.

4.3. Popis malířské výzdoby

Fol. 1r [1] Na lícové straně folia 1r se nachází první monumentální iluminace Malostranského graduálu. Jedná se o titulní list a zároveň o jedinou celostránkovou iluminaci Malostranského graduálu. Rozměr celého obrazu je 35 × 56 cm. Spatřujeme zde erb Menšího Města pražského v architektonickém rámci s alegorickými postavami ctností, Naděje (*Spes*) a Síly (*Fortitudo*), Víry (*Fides*) a Spravedlnosti (*Iustitia*) a Mírnosti (*Temperantia*) a Lásky (*Caritas*). S nápisy *Arma minoris civitatis Pragensis* a Erb Menšího města pražského MDLXXII.

Erb Menšího Města pražského se nachází ve střední části folia mezi stojícími postavami Naděje a Síly. Postava Naděje se nachází na obraze vlevo. Je zde zobrazená jako mladá žena oděná do růžových šatů, přes které má od pasu našasený pruh modré látky. Jejím atributem je kotva, kterou spatřujeme u jejího pravého boku. Naděje kotvu přidržuje pravou rukou a má na ni položenou svou pravou nohu. Kotva je částečně zakrytá jejím šatem. Po levém boku postavy Naděje stojí beránek, který svou hlavu otáčí směrem k ní.

Postava Síly se nachází na obraze vpravo. Zobrazená je zde jako bojovnice, oděná do zelených šatů a přes boky jí splývá červený našasený pruh látky. Na hlavě má přilbu a na nohou vysoké šněrovací boty. Síla zde stojí a levou rukou se opírá o rozlomený sloup, jehož hlavičku drží v ruce pravé. Tento atribut Síly či Statečnosti byl v renesanci převzat od biblického hrdiny Samsona. Po jejím pravém boku sedí lev, který je rovněž symbolem odvahy.

V ose obrazu pod erbem Menšího Města pražského se nachází tabulka s nápisem, *cit.: ERB. MENSSEYHO. MĚSTA. PRAZSKEHO. M. D. LXXII.* Vedle nápisové tabulky vlevo, tedy v levém dolním rohu obrazu spatřujeme postavu Mírnosti. Mírnost zde sedí v zeleno žlutých šatech. V pravé ruce drží džbán a v levé ruce pohár a přelévá tekutinu

z jedné nádoby do druhé. V renesanci byla Mírnost chápána jako zdržení se alkoholických nápojů, a proto byla zobrazována, jak ředí víno vodou.

Na pravé straně obrazu se vedle nápisové tabulky nachází sedící postava Lásky. Láska je oděná do modro růžových šatů a je obklopena dětmi. Jedno děťátko přidržuje rukama před sebou a druhé má za sebou a natáčí k němu svou hlavu. Děťátko stojící za ženou má na ruce ptáčka, zřejmě stehlíka. Toto zpodobnění Lásky je patrně odvozené ze starého zpodobnění Panny Marie kojící (*Maria Lactans*).

V ose obrazu nad erbem Menšího Města pražského se nachází tabulka s nápisem, *cit.: ARMA. MINORIS. CIVITATIS. PRAGENSIS*. Tabulka je opět obklopena dvěma alegorickými postavami. Na levé straně obrazu je to sedící postava Víry. Víra je zde zobrazená jako žena s křídly, oděná do zeleno fialových šatů. Ve své pravé ruce drží kalich a v levé ruce kříž s ukřižovaným Kristem a na ten hledí. Kalich je symbolem křesťanské víry.

Na straně druhé je zobrazená sedící postava Spravedlnosti. Spravedlnost je zde též zobrazená jako žena s křídly, oděná do oranžovo zelených šatů. Ve své pravé ruce drží meč, který je odznakem její autority a výkonu spravedlnosti. A ve své levé ruce drží váhy, které značí její nestrannost.

Fol. 2r [2] Na vrchní straně folia 2r se nachází začátek textu s názvem „Kyrie Sumum“, *cit.: Kyrie Sumum. WSsemohuczy wotcze wieczny Bože stworziteli wssech wěczy zádostiwě prosyme my smilug se nad námi. Spasyž nás znesmiurné milosti swé dobrotiwy zprawcze náss milostiwě smilug...*³⁹ V úvodu textu se nachází figurální iniciála W. Tělo písmene je tvořeno páskovým ornamentem s lvími hlavami vínové barvy. Iniciála má vnější pravoúhlé zlaté pole v zeleném kazetovém rámci o rozměrech 19,5 × 19,5 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje figurální výjev s králem Davidem. Tělo písmene rozděluje prostor vnitřního pole iniciály na dvě poloviny. Král David se nachází v levé polovině. Je zde zobrazený jako starší klečící muž s bělavými vlasy a vousy. David je zahalený

---

³⁹ *Kyrie Sumum. Všemohoucí otče, věčný Bože stvořiteli všech věcí, žádostivě prosíme my, smiluj se nad námi. Spasíš nás z nesmiřné milosti své, dobrotivý správce náš milostivě smiluj...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

v modrém plášti s bílou kožešinou na ramenou. U nohou mu leží položená harfa a královská koruna. Jeho pohled a gesta rukou směřují do druhé poloviny obrazu, kde se v oblacích zjevuje bolestný Kristus.

Vidíme zde pouze Kristovu horní polovinu těla ve zlaté mandorle. Je oděný bederní rouškou a přes ramena a záda mu splývá červený plášť. Svou levou rukou si ukazuje na ránu v boku. Obě poloviny obrazu spojuje hornatá krajina a červánkové nebe.

V borduře pod kolumnou máme zobrazený velký starozákonní výjev. Vlevo, v prvním plánu obrazu vidíme scénu Júdit s hlavou Holofernovou. Scéna je situovaná do vojenského tábora, který tvoří její pozadí. V popředí se nachází jeden rozevřený stan a v něm vidíme lůžko, na kterém leží nahé tělo urostlého Holoferna bez hlavy, do pasu zakryté kusem látky. Pod lůžkem, na zemi, leží přilbice s chocholem a pochva bez meče.

Před stanem stojí Júdit, k divákovi je natočená čelem. V jedné ruce má pozvednutý meč a druhou rukou drží Holofernovu hlavu za kučeravé vlasy a vkládá ji do vaku na jídlo (*Júd 13,10*), který drží služebná stojící po jejím boku. Júdit je zde zobrazená jako krásná mladá žena v dlouhých šatech s krátkými rukávy a s čelenkou na hlavě. Její služebná je pak představena jako starší žena v sukni, haleně s dlouhými rukávy a závojem zakrývajícím vlasy.

V druhém plánu obrazu, vpravo, je zachycená bitevní vřava asyrského a židovského vojska z Betúlie. Vidíme zde bojující vojáky se zbraněmi na koních i poražené koně válející se na zemi. Asyřané jsou ve zbroji s turbany na hlavách a Židé v brnění na hlavách s helmicemi.

Ve třetím plánu obrazu spatřujeme v dáli město Betúlii se svými domy a věžemi. Od druhého ke třetímu plánu obrazu nás vedou šiky vojáků, táhnoucí se od bitevní vřavy až k bráně města. Tato část obrazu se rozprostírá až do bordury na pravé straně folia.

Výše na pravé borduře, ve zlatém rámu, vidíme Samsona, jak zabíjí lva. Samson je zde zobrazený jako mladý urostlý muž v uniformě římského vojáka. Stojí na jedné noze a druhou má zapřenou do hřbetu lva a v rukou drží jeho čelisti a páčí je od sebe. Celý výjev je zasazen do krajiny s listnatým stromem, který je na obraze poměrně dominantní. V pozadí se matně rýsuje město.

Nad vyobrazením Samsona se nachází znak donátora v zeleném eliptickém věnci se stuhami. Erb je pětkrát modro zlatě polcený s černým břevnem, v němž je zlatý gryf.

Na štítu je přilbice s přikryvadly a klenotu na koruně jsou pětkrát modro zlatě resp. zlato černě dělená křídla. V pravém horním rohu je pak umístěná nápisová tabulka v červeném rolverkovém rámu se jménem donátora, které B. Graham čte *Konrad [V?]iorund [L?]othenberský*.⁴⁰

Fol. 76r [3] Na tomto foliu se píše začátek textu s názvem *Te Deum Ludamus*, cit.: *Te Deum Laudamus. Tle Boha chwaliime tebe Pána wyznawame Tie węcnného otcze wsseczka Zemie w pocztivosti ma Tobie wssickni Anděle tobie nebe y wsseczky mocy chwalu wzdawagii Tobie Cherubin y Serafin vstawiczným hlasem wolagii Swaty Swaty Swaty Pan Bůh Zástupiu Plná gsau Nebesa y Zemie welebnosti sla:...*⁴¹ text se začíná malovanou iniciálou T. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem temně modré barvy. Z těla iniciály, v horních rozích a v pravém spodním rohu, vybíhají kaudy. Iniciála je zasazena do vínového kazetového rámce o rozměrech 10,3 × 10,3 cm. Vnitřní pole iniciály je vyplněno andílčí okřídlenou hlavou s pozadím v zelené barvě s damaškovým vzorem.

Pod kolumnou se nachází dva nazí andílci držící mezi sebou podnos s listovým. Mezi andílky, pod podnosem, roste ze země mladý výhonek. Na pravé straně folia je bordura složená z palmet zeleného, modrého a růžového akantu. Uprostřed je umístěný erb. V modrém poli štítu se nachází zlatý preclík s korunou. Nad erbem je nápisová páska se jménem, *Jan Sallat*. Zcela na vrcholu je akantová palmeta zakončená pestíkovou srostlicí, na které sedí pták se žlutým bříškem.

Fol. 78v [4] Výzdoba tohoto folia se tentokrát nachází na straně levé, tedy rubové straně folia. Na začátku textu je psáno, cit.: *Sanctus Sumum. WSsemohuczý Stworziteli Otcze swaty Bože wierný wúdcze y náss naymilejsii Otcze jenž wsseczky wieczy wiđiiss práwie saudiss saudcze prziimnosti y spraweddlnosti Racž nás...*⁴² Text začíná velkolepou figurální iniciálou W. Tělo písmene je tvořené kadeřavým akantem. Z těla iniciály, v levém

---

⁴⁰ GRAHAM 2006, 367.

⁴¹*Te Deum Laudamus. Tě Boha chválíme, tebe Pána vyznáváme. Tě věčného Otce všechna Země v poctivosti má. Tobě všichni Andělé, tobě nebe i všechny moci chválu vzdávají. Tě Cherubín i Serafín ustavičným hlasem volají Svaty, Svaty, Svaty, Pán Bůh Zástupů. Plná jsou Nebesa i Země velebnosti sla:...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

⁴²*Sanctum Summum. Všemohoucí stvořiteli, otče svaty Bože, věrný vůdče i náš nejmilejší otče, jenž všechny věci vidíš, právě soudíš, soudče příjmnosti i spravedlnosti. Rač nás...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/ Martina Janatková.

i pravém horním rohu, vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ve vínovém kazetovém rámcí o rozměrech 19,5 × 19,9 cm. Ve vnitřním poli iniciály se nachází figurální výjev.

Dominující tomuto výjevu je trůnící Kristus v ose písmene. Kristus je zde spodobněn jako starší muž s delšími vlasy a vousy, oblečený do modrých šatů s červeným pláštěm. Sedí na dřevěném trůnu umístěném na stupínku. Kolem trůnu se nachází čtyři okřídlené hlavy, jako symboly čtyř evangelistů. Tedy hlava anděla, lva, orla a býka. U pravého boku Krista pak spatřujeme apokalyptického Beránka, který se vzpíná na zadních nohách a své přední nohy pokládá na knihu zapečetěnou sedmi pečetěmi (Zj 5,6), kterou má Kristus položenou na klíně. Kristus se pravou rukou dotýká beránkova hřbetu a druhou má položenou v klíně. Trůnící Kristus je obklopen duhovým obloukem, na kterém hoří sedm světél, které symbolizují sedmero duchů Božích.

Po pravé i levé straně Kristova trůnu je shromážděno dvacet čtyři starců Apokalypsy. Postavy mužů na obraze jsou umístěny tak, že přesně kopírují tvar iniciály. Všichni starci mají delší prošedivělé vlasy a vousy. Několik starců má na hlavě korunu a v ruce drží loutnu. Někteří si korunu sňali a drží ji v rukách před sebou. Jeden stařec na levé straně obrazu je k divákovi nejbližší a je k němu natočen svým pravým bokem. Tento stařec má korunu na hlavě a jeho ruce jsou prázdné. Jeho gesta napovídají, že je v hovoru s Janem Křtitelem, který pokleká před ním se sepjatýma rukama před sebou. Jan Křtitel je umístěn v ose obrazu pod trůnícím Kristem.

Další výzdoba pokračuje pak v borduře. Tam se při levém okraji stránky od shora nachází nápisová tabulka, v modrém rolverkovém rámu, se jménem donátora a datací.⁴³ Pod nápisovou tabulkou je zobrazen donátorův znak, který má podobu modrého štítu s korunovaným ptákem, který stojí na zlaté větvi a v zobáku drží zlatý prsten. Na štítu je helmice s přikryvadly a v klenotu jsou umístěna červená křídla na koruně. Ještě níže je zobrazený sv. Václav ve zbroji s červeným pláštěm a červenou knížecí čapkou. V levé ruce drží bílý praporec s černou orlicí a pravou rukou se opírá o štít téhož vzhledu.

Pod zobrazením sv. Václava je umístěna větší iluminace ve zlatém lištovém rámu, která se rozprostírá po celém spodním okraji folia. Na obraze vidíme tři scény. První scéna se nachází v levém rohu obrazu. Stojí zde prorok Ezechiel, kterému se zjevuje Hospodin. Ezechiel má porostlou tvář delšími vousy a je oděný do červených šatů a modrého pláště.

---

⁴³ *Kupomatku Watzlaw Welen s Welenie leth* 72. Transliterace Martina Janatková.

Pokleká na své pravé koleno. K divákovi je natočený z poloprofilu. Jeho ruce jsou rozpažené a vypovídají o jistém údivu a zároveň oddanosti. Hledí výše před sebe, kde na diagonále z mračna vystupuje předloktí ruky a podává mu list papíru a nad ním se v rozestupujících se mračnech zjevuje Hospodin.

Hospodin sedí na trůnu se zdviženou pravicí a modrou sférou položenou v klíně. Ta je symbolem jeho svrchovanosti nad světem. Trůnícího Hospodina obklopuje duha. Pod mračny, ve kterých se Hospodin zjevuje, šlehají ohnivé plameny a v nich se nachází čtyři bytosti. Bytosti mají tvář anděla, lva, býka a orla. Jejich těla jsou ptačí, ale s rovnýma nohama, které jsou zakončené kopýtky. Křídly jsou jedna k druhé přimknuté. Vedle nich se nachází čtyři kola od vozu, která bytostem měla umožňovat pohyb do všech stran (Ez 1,4–21)

Za Ezechielem stojí tři listnaté stromy, které obraz opticky dělí na dvě části a zároveň tvoří i hloubku obrazu. V druhé polovině obrazu, tedy na pravé straně, máme zobrazenou druhou scénu.

Druhá scéna nám ilustruje děj, kdy se Mojžíš chystá roztržít desky Zákona, když vidí Izraelity klanící se zlatému teleti, což představuje třetí scéna v pozadí. Mojžíš stojí zcela v pravém rohu obrazu, je nakročený a ruce, ve kterých má desky Zákona, má zdvižené nad hlavou. Mojžíš je oblečený do modré tuniky a suknice, přes levé rameno má přehozený plášť, který mu splývá dolů po přední i zadní části těla a v pase je přepásaný.

Mojžíšovu počínání přihlíží muž po jeho pravici. Tato mužská postava je k divákovi postavena zepředu, avšak nekomunikuje s divákem, ale hledí na Mojžíše. Muž je to vysoký, dobře stavěný a oblečený do modro žluté uniformy římského vojáka. Na hlavě má přilbici a po zádech mu splývá červený plášť. Přes svou pravou ruku má přehozený kus svého pláště a má ji danou v bok. Levou ruku dává před sebe, jako gesto vyjadřující komunikaci s Mojžíšem.

V průhledu za římským vojákem vidíme tři postavy sedící u stolu a vedle nich dalších šest postav Izraelitů, kteří jsou seskupeni dokola kolem sochy zlatého telete, drží se za ruce a tančí. Socha telete je umístěna na vysokém sloupu. V pozadí vidíme stanové město. Všechny scény jsou zasazeny do jednotné hornaté krajiny.

Výzdoba na foliu doprovází text *Sanctus Summum* a její systém je založen na předobraze. V iniciále máme zobrazen Novozákonní výjev o Vidění Boží moci, jak je

popsáno ve Zjevení. Zatímco ve spodní části folia se nachází Starozákonní výjev o zjevení Boží slávy popsany v Ezechielovi. Scény ve spodní části, však souvisí ještě mezi sebou. Zjevením Boží slávy byl Ezechiel povolán ke svému prorockému poslání a přenesen Hospodinem do Jeruzaléma, aby se přesvědčil na vlastní oči, jak lid propadl modloslužbě. Roztříštění desek Zákona nastává ze stejného důvodu, kdy Mojžíš vidí, jak se malověrný lid klaní zlatému teleti.

Sv. Václav, který je vyobrazený v borduře pod znaky donátora, pak souvisí právě s donátorem. Je jeho patronem.

Fol. 104r [5] Na tomto foliu se nachází začátek textu *cit.: Antyphony w Adwent pżed Rorate. My Anđel Páně k Marygi Pannie promluwil gest řka pocżness a porođiis Syna a na zuowess gmeno geho Gezus genż se wykłada Spasytel ten ne maly bude ale weliky a Syn naywyssiiho Boha srworżitele wssemohúczyho slawně slauti bude Zdrawa Mary a milosti plná hospođin s tebau pożehnána ty mezy żienami y pożehnaný plod żiwota twého Gezus...*⁴⁴ Tento text doprovází skromnější malířská výzdoba. V úvodu tohoto textu se nachází malá malovaná iniciála M, jejíž tělo je tvořené kadeřavým akantem modré barvy a tordovanými rostlinnými úponky. Z levého horního i dolního rohu vybíhají kaudy. Iniciála je zasazena do zeleného kazetového rámce o rozměrech 10,3 × 10,4 cm. Vnitřní i vnější pole iniciály je červené.

V borduře pod kolumnou vidíme v ose folia modrý štít s iniciály „JL“ tvořenými akantovými listy. Po stranách je štít zdobený akantovými rozvilinami, růžovo zelené barvy. Na pravé borduře se nachází pletenec z akantového listoví.

Fol. 106r [6] Na tomto foliu se píše text *cit.: Boží ro d'icżko Matkas ty sama Panna neporussená tie chwalii Krżesstiané rođicżko swietla budż Syn twúg wstawicżný k swému Otczy za nás pżimluwcze Pán náss milý Geżiss Krystus Radug se a wesel se Geruza le me neb ay Kral twug pżigde k tobie o niemż gsau proroczy pżedpowied'eli gemuż se anđelé kla nieli gemuż Cherubin y Serafin Swaty Swaty Swatý prokrżikugii DUsse má geđi*

---

⁴⁴Antifony v Advent před Rorate. My, Anđel Páně, k Marii Panně promluvil jest, řka: počneš a porođíš Syna a nazveš jméno jeho Jezus, jenž se vykládá Spasitel. Ten ne malý, ale veliký a Syn nejvyššího boha stvořitele všemohoucího slavně slaviti bude. Zdráva Maria milosti plná, Hospodín s tebou, pożehnaná ty mezi ženami i pożehnaný plod žiwota twého Jezus... Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

*ná...*⁴⁵ Tento text doprovází pouze skromná malířská výzdoba. Chybí zde incipientní malovaná iniciála, avšak v textu se nachází dvě maličké kaligrafické iniciály R a D.

Pod kolumnou spatřujeme Veroničinu roušku, na níž je vyobrazen Kristus s trnovou korunou a zakrvácenou tváří. Roušku přidržuje vpravo i vlevo jeden vznášející se anděl. Zleva je to anděl ve žlutých a zprava anděl v růžových šatech.

Fol. 126r [7] Na tomto foliu se píše text s názvem Na Boží narození na První mši, cit.: *Na Boží Narození na První Mssi. HOspodin mocný BuoH wotec rzekl gt ke mně Syn múg milý w podstatě Božství gedíný gsy tý ýa od věčznosti rowného rodě dnes ý časně na swět zplodil sem tě Procžež gsau prchlili- pohané a lidé mysllili gsau věcý marné Sláwa Otcý y Síny ze /Kyrie. Panna syna počala/ ALleluya pánu Bohu čest chwá (...)*⁴⁶ V úvodu textu se nachází menší malovaná iniciála H, její tělo je tvořené akantem červeno tyrkysové barvy. Z těla iniciály vybíhají, z levého horního i dolního a pravého dolního, kaudy v podobě vinných úponků. Vnější i vnitřní pole iniciály je vínové barvy. Iniciála je zasazena do zeleného kazetového rámce o rozměrech 11,8 × 9,8 cm.

V borduře pod kolumnou spatřujeme ten samý erb jako na pravé borduře, ovšem tento je doplněný přilbou s přikryvadly a tři články řetězu se objevují i v klenotu na koruně. Celý erb je umístěn v oválném věnci s jablky po stranách. Po pravé i levé straně znaku jsou velké akantové rozviliny, z lícu modré a z rubu červené barvy.

Na pravé borduře se nachází modrá nápisová tabulka se jménem donátora v rolverkovém rámu, cit.: *Wiktoryn Skurský ze Skurže*. Pod nápisovou tabulkou se nachází rostlinný motiv, pletenec z akantového listoví. Na pletenec navazuje nevyplněná nápisová páska. Pod nápisovou páskou vidíme erb, černý štít lemovaný zlatým okrajem a uvnitř tři články řetězu.

---

⁴⁵Boží rodičko, Matka jsi ty sama Panna neporušená, tě chváli Křesťané, rodičko světla, budiž Syn tvůj ustavičný k svému Otcí za nás přimluve, Pán náš milý Ježíš Kristus. Raduj se a vesel se, Jeruzaléme neb i Král tvůj přijde k tobě, o němž jsou proroci předpověděli, jemuž se andělé klaněli jemuž Cherubin i Serafin, Svätý, Svätý, Svätý pokřikují. Duše má jediná... Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

⁴⁶Na Boží Narození, na První mši. Hospodin mocný Bůh otec řekl [?] ke mně Syn můj milý v podstatě Božství jediný jsi ty, já od věčnosti rovného rodě dnes i časně na svět zplodil jsem tě. Pročež se prchlili – pohané a lidé mysllili, jsou věci marné. Sláva Otcí i Synu [?] /Kyrie. Panna syna počala/ Aleluja pánu Bohu čest chwá... Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

Fol. 134r [8] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „O Narození pána Krista“, cit.: *O Narozeii Pana Krysta. IZayass Prorok prorokowal co se mělo státi ý stálo se že diitě vtěssené z Panny narodilo se nám a Syn Božii pro násse dobré dán gest nám gehož Cýsaržstwi na ramenu...*⁴⁷ V úvodu textu se nachází figurální iniciála I. Tělo iniciály je neobvykle provedeno. Písmeno se skládá z ornamentálních prvků, do kterých jsou ve spodní části připoutaní dva malí andílci, a ve střední části pak mužská polopostava. Vnější pole iniciály zaplňují figurální scény ohraničené zlatým lištovým rámem o rozměrech 17,9 × 20,6 cm

Tělo iniciály rozděluje prostor obrazu na dvě poloviny. V levé polovině obrazu se nachází stojící prorok Izajáš. Izajáš je oblečený do zelených šatů s červeným pláštěm, který mu splývá přes jeho levé rameno a v pase je přepásaný. Izajáš má delší šedivé vlasy a vousy. U jeho nohou leží rozevřená kniha. K divákovi je Izajáš natočený spíše zády a hlavou vzhlíží vzhůru, kde se nad ním vznáší seraf s kleštěmi, kterými se dotýká jeho úst (*Iz 6,6–7*).

Nad serafem se mezi mračnem objevuje zlatá záře a v ní se zjevuje Hospodin sedící na trůnu zdobeném podobami člověka, býka, orla a lva (*Iz 6,1*). Hospodin je oblečený v modrých šatech s červeným pláštěm a má zdviženou pravici. Po Hospodinově pravici stojí seraf, natočený k Hospodinu čelem a k divákovi z profilu. V pozadí pod trůnícím Hospodinem a za Izajášem vidíme Golgotu se třemi ukřižovanými a průvodem jdoucím k nim. Tento výjev poukazuje na Izajášovo proroctví o utrpení Božího služebníka.

V pravé polovině obrazu spatřujeme klečícího proroka Daniela (*D 6,10*). Daniel je k divákovi natočený z profilu. Ruce má sepjaté na hrudi a jeho pohled směřuje vzhůru k polopostavě připoutané v těle iniciály. Tuto polopostavu lze identifikovat zřejmě jako krále Nábukadnesara, kterého Daniel v jednom ze svých výkladů snů přirovnal ke stromu, z kterého má zůstat pouze pařez sevřený obručí z železa a bronzu (*D 4,15–21*). Nad Danielem vidíme v oblacích andělské postavy, které své pohledy směřují k Hospodinovi v levé polovině obrazu. V pozadí za Danielem jsou situovány dvě skupiny zřejmě uctívající svou modlu, odkazující na modloslužbu v Babylónii.

V borduře pod kolumnou se nachází výjev Narození páně ve zlatém lištovém rámu. V prvním plánu obrazu spatřujeme skupinu čtyř lidí a dvou zvířat. Z levé strany je to

---

⁴⁷*O narození Pána Krista. Izajáš prorok prorokoval, co se mělo státi, i stalo se, že dítě utěšené z Panny narodilo se a Syn Boží pro naše dobré dán jest nám, jehož Císařství na ramenu...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

poklekající Panna Marie se sepjatýma rukama k modlitbě před sebou. Naproti Panně Marii stojí sv. Josef s holí ve své levé ruce. Mezi Josefem a Pannou Marii jsou umístěni osel a volek (*Zlatá legenda*) a nad nimi stojí dva pastýři. Pohledy celé skupiny vedou diváka do středu obrazu, kde je umístěn malý Ježíšek ležící v ošatce na bělavé podušce.

V druhém plánu obrazu spatřujeme dva průhledy renesanční architekturou s pilastry a klenutým stropem s kazetováním. V průhledu, v ose obrazu, nacházíme scénu se Zvěstováním pastýřům. Anděl na rozestoupených nebesích zvěstuje zprávu o narození Páně pastýřům v krajině. V druhém průhledu, na levé straně obrazu pak vidíme přicházející a klanící se pastýře. Před prvním z nich je položen na zemi beránek.

Na obraze, zcela vpravo, v dolním rohu se nachází ruina architektury porostlá nálety rostlin. Tato ruina zde může být symbolem Starého zákona. Nad ní spatřujeme pohled do hluboké krajiny, kudy se klikatí cesta, po které přicházejí zástupy s velbloudy i slony.

Další výzdoba pokračuje pak vpravo, v borduře. V pravém horním rohu folia vidíme nápisovou tabulku s červeným rolverkovým rámem, kde je vždy jméno donátora, avšak v tomto případě písmo již není čitelné. Níže se nachází modrý štít s ptákem s lidskou hlavou, který se opakuje i v klenotu. Na štítu je helma s fanfrnochy. Kolem celého erbu je oválný věnec.

Pod erbem vidíme figurální scénu menšího, na výšku situovaného, obdélníkového formátu ve zlatém rámu. Je zde vyobrazeno vraždění nevinátek. Scéna se odehrává na městské ulici. V prvním plánu obrazu se nacházejí dva vojáci, dvě matky a jedno již zavražděné dítě, ležící u nohou jedné z matek. Vojáci jsou oblečeni v římských uniformách, se zbraněmi. K divákovi jsou natočeni čelem a vraždí nevinné děti. Matky jsou k divákovi natočené zády, utíkají, v jedné ruce mají dítě a druhou rukou své dítě brání před vojáky.

V druhém plánu obrazu spatřujeme obdobný děj. Klečící matka otočená k divákovi zády se pře o dítě s vojákem se zbraní v ruce. Vojákovi opět vidíme do tváře. Dvojice s dítětem je situována před městský renesanční palác, z jehož balkonu na ně shlíží několik lidí. Za nimi vidíme průhled do města s prvky gotické i renesanční architektury. Celá scéna působí svým provedením figur v pohybu velice dynamicky.

Pod obrazem s motivem Vraždění neviňátek se začíná další iluminace vedoucí po pravém okraji stránky až na její dolní okraj, kde se rozpíná na šířku zrcadla textu. V prvním plánu tohoto obrazu vidíme scénu Narození Krista.

Fol. 139r [9] Na tomto se začíná psát text „O svatém Štěpánu“ *cit.: O Swatě Sstěpánu Prw: Mucz: Wy zagiste k newinnému odsauzení me[?] posadila gsause Knížata a proti mně mluwila sau a zlobwii zlostni...*⁴⁸ Text O Svatém Štěpánu začíná na tomto foliu níže, protože se zde nachází ještě konec textu z předcházející kapitoly. Velkolepá malovaná figurální iniciála W je zde proto situována téměř do poloviny stránky. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem. Z těla iniciály vybíhá v levém horním rohu kauda. Iniciála má vnější zlaté pole v červeném kazetovém rámcí o rozměrech 17,7 × 18,7 cm. Vnitřní pole iniciály je vyplněno vyobrazením Ukamenování sv. Štěpána.

V prvním plánu obrazu, vidíme klečícího sv. Štěpána zobrazeného jako mladého muže bez vousů v jáhenské dalmatice. Za ním se nachází šestice mladých mužů, s kameny v rukou, které po sv. Štěpánu hází. Sv. Štěpán je situován k divákovi zepředu, ale svou hlavu otáčí za sebe nahoru, kde jsou otevřená nebesa se synem Božím (*Sk 7,56*). V pravém dolním rohu obrazu, pod sv. Štěpánem vidíme nápis *Act. VII. CAPI*.

V druhém plánu obrazu po pravé straně spatřujeme menšího mladého chlapce Saula, sedícího na kameni s kupou šatů položených u nohou, které dostal na hlídání (*Sk 7,58*). Celý děj se odehrává za městem, které je zde v pozadí, spolu s přemostěnou řekou.

Další výzdoba folia se nachází v pravé borduře, kde od shora vidíme nápisovou tabulku, v červeném rolverkovém rámu, se jménem donátora, *cit.: Kupomatku Štěpán Lastovitzka a Dorothea manželka geho letho 72.*⁴⁹ Na nápisovou tabulku je zavěšený donátorův znak, v podobě děleného štítu. V horní polovině je zlatá lilie v modrém poli a ve spodní polovině jsou dvě zlatá břevna pokosem.

Pod erbem spatřujeme ve zlatém lištovém rámu vyobrazení sv. Doroty. Sv. Dorota je zde zobrazená v červeno žlutých šatech, jak pokleká na travnatou zem a spíná ruce na hrudi, zatímco tvář obrací k nebesům, kde se vznáší andělské dítě s košíkem květin

⁴⁸ *O Swatě Sstěpánu Prw. Muč. Wy zagiste k newinnému odsauzení me[?] posadila jsause Knížata a proti mně mluwila sau a zlobiwii zlostni...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

⁴⁹ http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&cli ent=, vyhledáno dne 29. 3. 2012.

a jablek. Andělské dítě a košík s jablky a květinami jsou jejími atributy. Pod jejími koleny se nachází nápis .S. *DOROTHEA*. V pozadí výjevu je červánková obloha a v dáli na skalnatém ostrohu chrám.

V borduře pod zobrazením sv. Doroty se nachází další figurální výjev, který se rozprostírá až pod kolumnu. Vidíme zde dvě scény, Mojžíše s měděným hadem a Mojžíše vyražejícího vodu ze skály.

Střed obrazu tvoří dřevěná žerď ve tvaru kříže, kde je přes vrchní břevno přehozený měděný had. Vpravo pod žerdí stojí Mojžíš čelem k divákovi, vypodobněný jako starší muž s vousy v modré tunice s hnědým pláštěm a rozpaženýma rukama. Ve své pravé ruce drží hůl a hlavu natáčí směrem k měděnému hadu. Vedle Mojžíše zřejmě stojí Áron, i když ve Starém Zákoně se tento příběh odehrává až po jeho smrti. Je zde vyobrazený z profilu v červené tunice s modrým pláštěm a pokrývkou hlavy. Ruce má sepjaté před sebou a vzhlíží k měděnému hadu.

Na levé straně obrazu pod žerdí se nachází skupina Izraelitů, na které byli posláni ohniví hadi (*Nu 21,5–6*). Jsou zde muži i ženy zmítající se bolestí od štípání hadům. Někteří Izraelité jsou již padlí, jiní spínají prosebně ruce a vzhlíží k měděnému hadu na žerdí (*Nu 21,7–9*). Hady vidíme obmotané na rukou Izraelitů a také plazící se po zemi.

Zcela vpravo, v rohu obrazu se nachází druhá scéna s Mojžíšem vyražejícím vodu ze skály. Mojžíš je zde zobrazen z profilu, jako starší muž s vousy v modré tunice s hnědým pláštěm, obklopený čtyřmi Izraelity před kolmou skalnatou stěnou. Dva stojí po jeho pravém boku, další dva přicházejí za ním, z něhož jeden drží v ruce džbán na vodu. Ve své levé ruce drží Mojžíš hůl, kterou se dotýká skály, z které vytéká voda (*Nu 20,8–11*). Voda stéká po skále dolů a dole tvoří říčku tekoucí dál krajinou.

Proti Mojžíšovi, na druhém břehu říčky, klečí dva Izraelité, kteří si nabírají vodu. Jeden do džbánu a druhý do jiné nádoby. Po proudu říčky blíže divákovi je pak muž pijící přímo z říčky a žena nabírající vodu do klobouku.

Obě scény se nachází v travnaté krajině s listnatými stromy, ve které se po levé straně obrazu táhne rozsáhlý stanový tábor.

Fol. 151r [10] Na tomto foliu se nachází text s názvem o „Božím Křtění,“ *cit.:* *O Božím Krztěni. AY wizte yak po swem Narozenii ke křtu se beřze do sweho Chramu Syn*

*božii w gehožto rukau gest Cýsarstwii wsseliká moc ý wsseckna Králowstwii žadny do Nebeskeho králowstwi kňemu neprijde lečž se zde woczistii...*⁵⁰ Text začíná v levém horním rohu folia figurální iniciálou A. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem okrové barvy. Z těla iniciály, ve všech čtyřech rozích, vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole v modrém kazetovém rámcí o rozměrech 16 × 15 cm.

Figurální scéna ve vnitřním poli iniciály zobrazuje Kristův křest v Jordáně. Vidíme zde Krista stojícího po kolena v řece, oděného do bílé bederní roušky. Ruce má sepjaté před sebou a jeho pohled se upíra ke břehu, kde pokleká Jan Křtitel. Jan Křtitel klečí na břehu na svém pravém koleni. Svou pravou ruku, kterou křtí, má zdviženou nad hlavou Krista a svou levou rukou si přidržuje knihu na svém levém koleni. Jan Křtitel je oblečený do hnědých šatů z velbloudí srsti (*Mt 3,4*) a červeného pláště. V pozadí výjevu vidíme řeku protékající skalnatou krajinou a nebe se zlatou září, z níž vystupuje holubice Ducha Svatého.

Při spodním okraji stránky, pod kolumnou, se nachází figurální výjev ve zlatém lištovém rámu o rozměrech 26,5 × 13,5 cm. Šířka obrazu je zde stejná jako šířka zrcadla textu. Na obraze vidíme prostor chrámu s arkádami po obou stranách. Arkády směřují úběžníkově do pozadí obrazu, tím vytváří hluboký prostor chrámu, kde se nachází oltář. V prvním plánu obrazu se však nachází dvě setkávající se mužské postavy. Své pravé ruce vztahují směrem k sobě. Těsně za nimi se nachází velká zlatá křtitelnice. Podle typologického vyobrazení tváří či oděvu se zřejmě jedná o setkání Ježíše Krista a Mojžíše. Tento obraz doprovází text „O Božím Křtění,“ na což poukazuje velká zlatá křtitelnice v pozadí. V textu se dále píše o chrámu, přičemž v prostoru chrámu se tato scéna odehrává. Mojžíš vyvedl vodu ze skály pro záchranu Izraelského národa před smrtí, zatímco Kristus křtí vodou, aby zachránil lid pro život věčný. Mojžíš je starozákonním předobrazem Ježíše Krista. Na tomto obraze tedy vidíme setkání Starého a Nového Zákona

Další výzdoba folia pokračuje v borduře vpravo. V pravém horním rohu spatřujeme nápisovou tabulku, v růžovo modrém rolverkovém rámu, se jménem donátora *Lorencz Milner ginák Křepelka*. Pod nápisovou tabulkou se nachází znak donátora, modro zlatě polcený štít. V modré polovině je umístěna polovina zlatého kola, ve zlaté polovině je umístěn modrý had. Od erbu až ke spodnímu okraji stránky se stáčí stvol s akantovou

---

⁵⁰ *O Božím Křtění . Aj věste jak po svém Narození ke křtu se berže do svého Chrámu Syn Boží v jehožto rukou jest Císařství všeliká, moc i všechna Království. Žádný do Nebeského Království k němu neprijde, leč se zde očistí...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

palmetou a fantaskní pestíkovou srostlicí. Na stvolu vidíme několik druhů ptáků. Sova jako symbol tmářství, smrti či šílenství je uprostřed a ostatní drobnější ptactvo míří zobáky na ni, možná na sovu útočí.

Fol. 154r [11] Na foliu 154r se nachází začátek textu s názvem „O obrácení sv. Pavla,“ *cit.: O wobracenii S[?] Pawla. Wím za giste komu sem uwěřzil tak Swaty Pawel Nadoba boži wywolená z wiry promluwil a gist sem tím rzka že pán Buoh kteremuž...*⁵¹ Na začátku textu se nachází velkolepá figurální iniciála W. Tělo iniciály je tvořené páskovým ornamentem doplněným kartušemi s lvími a ženskými hlavami a girlandami s ovocem. Z těla iniciály, z levého horního a z pravého dolního i horního rohu, vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole v modrém kazetovém rámci, čtvercového formátu o rozměrech 19 × 19 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje figurální scéna. Vidíme zde výjev Obrácení sv. Pavla (*Sk 9,1–31*).

V prvním plánu obrazu spatřujeme bílého koně převráceného na boku, vzpouzejícího a snažícího se postavit zpět na nohy. Na koni se nachází sv. Pavel v pádu. Svou pravou ruku a nohu má ve vzduchu a hlavu v záklonu. Sv. Pavel je zde zobrazený jako mladší vousatý muž v černo zlatém brnění s přilbou.

Vedle koně vidíme vojáka v římské zbroji, který svou pravou rukou drží uzdu a pokouší se zvládnout spínajícího se koně. V levé ruce drží voják nad hlavou štít, kterým se brání silné záři jdoucí z nebes.

V druhém plánu obrazu, na pravé straně, se na nebesích objevuje Ježíš uprostřed záře. Ježíš je zde zobrazený pouze svou horní polovinou těla jako starší muž s dlouhým bělavým vlasem a vousem. Je oblečený v hnědých šatech s červeným pláštěm. Má zdviženou pravici a svou levou rukou drží vladařské jablko a shlíží dolů na sv. Pavla.

Ve třetím plánu se za sv. Pavlem nachází armáda vojáků ve zbroji s praporci. V pozadí výjevu v dálce spatřujeme město.

V borduře se nachází mnohofigurální scéna Přechodu přes Rudé moře (*Ex 14,15–31*). Příběh se odehrává na dvou místech. Na moři, kde vidíme zánik egyptské armády a na souši, na druhém břehu moře, kde spatřujeme zachráněné Izraelity. Obraz na dvě poloviny

---

⁵¹ *O obrácení Sv. Pavla. Vím, zajisté komu jsem uvěřil, tak Svatý Pavel Nádoba Boží vywolená z wiry promluwil a gist sem tím rzka, že pán Bůh kteremuž...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

rozdělují dva rudé sloupce vody, které obrazu dominují. Tyto sloupce symbolizují uzavírající se suchou cestu, kterou před tím Izraelité prošli (*Ex 14,22*).

V pravé části obrazu tedy spatřujeme zachráněné Izraelity. Skupina Izraelitů je tvořena muži, ženami i dětmi, kteří jsou doprovázeni vojáky v římské zbroji s halapartnami a postupují dále skalnatou úžinou. Skupinu uzavírají dva vojáci a mezi nimi žena s dítětem. Můžeme soudit, že se jedná o Mirjam, Mojžíšovu sestru. Oba vojáci hledí zpět k uzavírající se mořské hladině.

Na skále nad skupinou Izraelitů vidíme postavy Mojžíše a Árona, přihlížející celé události. Mojžíš je zde zobrazený jako starší muž s bělavým vlasem a vousem. Na hlavě má dva rohy. Toto zobrazení Mojžíše je typické pro renesanční období.⁵² Mojžíš oblečený do hnědé tuniky a červeného pláště. V pravé ruce drží hůl a v levé ruce desky. Áron je postavený za Mojžíšem a je zde zobrazený jako muž oblečený do modré tuniky s červeným pláštěm.

V levé části obrazu spatřujeme rudou mořskou hladinu. Na moři plavou mrtví a topící se egyptští vojáci s turbany a jejich koně v postroji. Mezi nimi se nachází potápějící se vůz s faraonem a jeho kočím. Faraon sedí na voze se vzpaženými rukama. Na hlavě má bílý turban a vzhlíží k nebi. Jeho kočí je snědé barvy pleti, oděný v modrý šat s červenými kalhotami. Na hlavě má modrou čepici do špičky s bílým lemem. Ve své pravé ruce, zdvižené vzhůru, svírá bič a v levé ruce drží uzdu topícího se koně.

Vedle vozu, blíže k divákovi se nachází jezdec na hnědém koni, v modro červeném oděvu s přilbicí na hlavě. Ve své pravé ruce drží žerd' a na ní modrý prapor. Vedle jezdce ve vodě plave voják černé pleti, který drží jeho koně za postroj.

Na tomto foliu se nenachází vyobrazení znaků donátora, jak je tomu v případě folií ostatních.

Fol. 158r [12] Na lícové straně folia 158r se nachází konec textu z předchozí písňe o sv. Pavlu a začíná se zde text nový s názvem „Na Hromnice,“ *cit.: O S. Pawlu. Na Hromnitze. PRziyali gsme Bože milosrdenstwii twé Geżisze Krysta Syna tweho Spasytele nasseho gehoż yako dnes w Chrámě postawili a obět za něho dali on gest pán*

---

⁵² HALL 1991, 280.

*a dárce Zákona nového kterýž gest měl przigiti...*⁵³ Text začíná figurální iniciálou P. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem zelené barvy. Z těla iniciály vybíhají v levém horním i spodním rohu kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole v červeném rámu o rozměrech 16 × 14 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje figurální scéna s Mojžíšem a hořícím keřem.

Mojžíše vidíme v prvním plánu obrazu. Je zde zobrazený z profilu jako sedící mladý muž s vousy, který si zouvá opánky (*Ex 3,5*). Oblečený je do červených kalhot s červenou suknicí a modré krátké tuniky. Na zádech má hnědý ranec. Svou levou rukou si zouvá černý opánek ze své levé nohy. Zatímco opánek z pravé nohy má již zutý a položený na zemi. Po jeho levé ruce leží na zemi jeho odložená pastýřská hůl. Jeho pohled nás vede do druhého plánu obrazu, kde se nachází Hospodin v hořícím keři.

Hospodin se zjevuje Mojžíšovi uprostřed plamenů šlehajících v korunách vzrostlých stromů. Hospodin se dává vidět pouze svou horní polovinou těla. Je oblečený do červených šatů a na hlavě má korunu.

Celý výjev se odehrává v travnaté krajině, kde v pozadí vidíme pasoucí se Mojžíšovy ovce.

Pod kolumnou spatřujeme další figurální výjev s Obětováním Krista v chrámu zasazený do zlatého lištového rámce o rozměrech 9 × 27,5 cm. Celá scéna se odehrává uvnitř chrámu s oltářní menzou překrytou bílým plátnem, která se nachází ve středu obrazu. Na oltářní menze sedí dvě hrdličky (*Lu 2,24*), které se otáčí od diváka směrem k malému Ježíškovi. Ježíšek je ovinutý v bílém plátně a ve své náruči ho nese Simeonem (*Lu 2,28*).

Simeon je zde zobrazený jako vousatý muž v modrých šatech s širokými dlouhými rukávy. Přes hlavu má bílý závoj, který mu splývá na ramena a ještě níže. Po Simeonově pravé ruce vidíme Josefa a Pannu Marii. Josef vyobrazený jako starší prošedivělý muž s vousy je oblečený do okrových šatů s hnědým pláštěm. Panna Marie je oblečená do modrých šatů a bílého závoje, který ji zakrývá vlasy a splývá jí na ramena. Panna Marie i Josef mají své ruce sepjaté před sebou a Marie s údivem pohlíží na Simeona (*Lu 2,33*).

Za postavami Marie a Josefa stojí dalších sedm přihlížejících postav. Mezi přihlížejícími je jedna žena a šest mužů. Čtyři z mužů jsou oblečeni do obyčejných šatů.

---

⁵³ *Na Hromnice. Přijali jsme Bože milosrdenství tvé, Ježíše Krista Syna tvého, Spasitele našeho, jehož jako dnes v Chrámě postavili a obět za něho dali, on jest pán a dárce Zákona nového, kterýž jest, měl přijíti...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

Po Mariině pravici stojí kněz oblečen do kněžského oděvu s mitrou na hlavě a svou pravici ukazuje na Ježíška. Za knězem stojí přihlížející žena v zeleno modrých šatech a bílým závojem. Skupinu uzavírá muž na levé straně obrazu, k divákovi natočený pravým bokem. Tento muž s bradkou je oblečený do modrého měšťanského oděvu období renesance. Na nohou má červené punčochy a černé střevice. Ve své levé ruce drží sejmutý černý baret.

Před oltární menzou klečí mladá žena v zelených šatech přepásaných páskem s bílým závojem splývajícím jí z hlavy na ramena. Svoje ruce má před sebou v otevřeném gestu a svůj pohled směřuje na Simeona s Ježíškem. Tato žena je zřejmě prorokyně Anna (Lu 2,36–38). Ačkoli podle Nového zákona by v této scéně měla být již pokročilého věku.

Na pravé straně obrazu přichází k oltární menze muž s bradkou v zelených šatech s červeným pláštěm, který ve své levé ruce nese zřejmě zapálenou svíci. Zapálená svíce je symbolem Hromnic, což koresponduje s názvem textu, který je touto iluminací doprovázen.

V borduře na pravé straně folia se nachází nápisová tabulka, v rolverkovém rámu tyrkysové barvy, s textem, cit.: *Na památku Rzehorže ginak Hurta Dorota pozuostalá mažielka geho s Annau dczerau swau Lorence Křepelky manželkau.* Pod nápisovou tabulkou je zobrazen cechovní znak, modrý štít se třemi ševcovskými botami se zlatými ostruhami a pod ním rostlinný ornament.

Fol. 249r [13] Na tomto foliu se nachází text, cit.: *Processy na Welikunoc. Wyděl Swatý Yan an woda czistá vychazela aby wsse czistila z Chrámu w hognosti neb dosti má mocý wod prawého boku Krystowa se Krví smíšená bud' pánu Bohu chwala alleluya A ti lidé wssickni k kterýmž gest przissla tato woda když newinnost Krztitelclna gt zachowana a neb pokáním naprawena vcžinění gsau spasení a ržikagíi qlleluya věčznemu...*⁵⁴ V úvodu textu, na tomto foliu, se nachází menší malovaná iniciála W, jejíž tělo je tvořené kadeřavým akantem tyrkysové barvy. V pravém dolním i horním rohu a v levém horním rohu vybíhají z těla iniciály kaudy, v podobě tordovaných rostlinných úponů. Vnější i vnitřní pole iniciály je zlaté. Iniciála je zasazená do červeného kazetového rámce o rozměrech 9,5 × 10 cm.

⁵⁴ *Procesí na Velkou noc. Viděl Svatý Jan, jak voda čistá vycházela, aby vše očistila. Z Chrámu v hojnosti neb dosti má moci vod pravého boku Kristova s Krví smíšená bud' Pánu Bohu chvála, aleluja. A ti lidé všichni, ke kterým jest, přišla tato voda, když nevinnost Křtitedlna [?] zachovaná a neb pokáním napravená v činění jsou spasení a říkají, aleluja věčnému...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

V borduře pod kolumnou spatřujeme erb, červený štít s tkalcovskými nástroji, člunkem a hřebenem. Po obou stranách erbu jsou umístěné velké akantové rozviliny, z lícové strany růžové a z rubové strany červené barvy. Z listů vybíhají zelené šlahouny tvořící na svých koncích voluty.

Na pravé borduře je pletenec z modrého akantového listoví, na vrcholu s fantazijním květem. V pravém dolním rohu pod akantovým pletencem se nachází nápisová tabulka v rolverkovém rámu s textem, *cit.: Na památku Jana ginak Cziapa tkadlcze.*

Fol. 255r [14] Na pravé neboli lícové straně folia 255r se nachází text, *cit.: Offitium o Wzkrzisseii Pána Krysta. Wstalt jest zmrtwych. Ježžiss Kristus pan nass a vkázal se jest swym milym Uczedniikuom wrnym radostně alleluja potěšil jest matkysswe milé y wssech swých milých przátel [?] jeho vkrutnú smrt przewelmi zarmu....*,⁵⁵ který se začíná velkolepou iniciálou W. Iniciála ilustruje obsah textu o Zmrtvýchvstání Krista. Tělo iniciály je tvořeno keřem pnoucí se růže s listy i květy. Z těla iniciály vybíhají krátké kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené červeným kazetovým rámcem o rozměrech 17 x 15 cm.

Po obvodu iniciály jsou umístěné sedící či klečící figury vojáků, oděných do římských uniforem. Uniformy jsou tvořené různobarevnými tunikami s krátkými rukávy a suknicemi, doplněné o zbroj, v podobě přilby, štítu a kopí. Jejich pohledy zračí údiv i úlek, který je patrný i z jejich obranných gest. Voják v modré tunice na levé straně pozvedá k ochraně svůj štít, zatímco voják ve žluté tunice vpravo se po svém štítu natahuje. Jejich zraky a gesta zároveň vedou pohled diváka do středu iniciály, kde se nachází její hlavní postava – Vzkříšený Kristus.

Hlavní postavou iniciály je Kristus, situovaný v její hlavní ose na kamenné tumbě. Stojí v kontrapostu, v jeho levé ruce drží červený praporec s bílým křížem a pravá ruka je pozvednuta k žehnání. Kristus je oděn do bederní roušky bílé barvy a červeného pláště, který mu zakrývá ramena a po zádech splývá až k jeho patám. Celou postavu Krista obklopuje zlatá záře.

---

⁵⁵ *Vstal jest z mrtvých. Ježíš Kristus, pán náš a ukázal, se jest svým milým Učedníkům věrným radostně Aleluja. Potěšil jest matky syn své milé i všech svých milých přátel jeho ukrutnou smrt převelmi zarmu...*
Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

V pozadí celého výjevu je průhled do hornaté krajiny s výrazným nebem, kde jasná žlutá barva slunce podsvěcuje temně modrá oblaka.

V borduře, pod kolumnou spatřujeme scénu vyvržení Jonáše velrybou. Obrazu dominuje obří velryba. Vodní tvor je situován v prvním plánu výjevu a zaujímá téměř celý spodní pás. Většinu svého těla má velryba na moři, pouze část její tlamy sahá na pobřeží, kde před ní sedí vyvrhnutý Jonáš. Velryba je duhově zbarvená. Modrý hřbet přechází přes červenou a oranžovou až ke žlutému břichu. Ze dvou otvorů na hlavě ji prýští voda, tlamu má otevřenou do široka a oči se upírají na Jonáše, který před ní sedí s pokrčenýma nohama, za zády se opírá o svou levou ruku a pravou rukou jakoby kryje své tělo. Má bílý knír a bradku a je téměř nahý až na bílou bederní roušku. Jeho výraz a gesta vyjadřují zmatenost či překvapení, možná strach ze situace, ve které se nachází.

Vpravo, od výjevu s velrybou, je na břehu v povzdálí zobrazena sedící mužská postava ve žlutočervených šatech se zdviženou pravou rukou. Jeho ruka mu směřuje vzhůru k oblakům, ve kterých se zjevuje další mužská postava. Tato postava je oděna do modrých šatů s červeným pláštěm, který se vzdouvá kolem těla. Muž má bělavý plnovous a na hlavě korunu.

Pozadí obrazu vyplňuje moře s třemi loděmi a s rozlehlým městem na obzoru. Město má renesanční architektonický ráz a na jedné z lodí, té nejvíce nalevo obrazu se odehrává další děj. Ovšem pro jeho miniaturní provedení je málo čitelný, ale mohlo by se jednat o scénu, kdy je prorok Jonáš svržen námořníky do moře a tam pohlcen velrybou.

Scéna vyvržení Jonáše velrybou je starozákonním předobrazem Zmrtvýchvstání Krista.

Nad scénou s vyvržením Jonáše, na pravé borduře, těsně navazuje vyobrazení sv. Jeronýma v červeném lištovém rámu. Sv. Jeroným je zde zobrazen jako starší muž, klečící v údolí hornaté krajiny s ležícím lvem u nohou a rozevřenou knihou před sebou. Údolí je tvořeno skalními srázy. Vrcholky skal jsou porostlé vegetací a v průhledu vidíme vzdálený kostel. Jeroným má šedý plnovous a je oděn do modrých šatů s červeným pláštěm. V pravé ruce třímá kámen, jeho levá ruka je prázdná s volně rozevřenou dlaní. Vedle Jeronýma je na skále umístěn dřevěný kříž. Lev, kniha a kámen jsou Jeronýmovy atributy (nástroje askeze). Můžeme soudit, že se jedná o patrona donátora, *Jeronimuse Kemictzera*.

Dále jsou na pravé borduře znaky donátora. Je zde nápisová tabulka ve vínovém rolverkovém rámu, na které můžeme číst jméno donátora *Jeronimus Kemictzer a Dorndorf*.⁵⁶ Pod nápisovou tabulkou máme v zeleném oválném věnci dělený štít. V horní polovině je červená orlice ve stříbrném poli, spodní pole je dělené na dvě části. V horní černé části jsou tři zlaté biskupské mitry a spodní část je pětkrát stříbro červeně polcená. Na helmici s přikryvadly, je v klenotu na koruně, zlaté křídlo s černým pruhem se třemi zlatými mitrami a červené křídlo se stříbrným břevnem. Pod erbem se nachází akantová rozvilina.

Fol. 295r [15] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „O vstoupení Pána Krista na nebe“ *cit.: O Wstaupení Pana K. na Nebe. MUžii Galileysstí Andělee rzekli to se divte zdaliž newite či piisem neznate že tak pilně patrzite do nebe alleluya Nebo jakož ste ho pana sweho widěli an wstupuje w oblace do Ne...*⁵⁷ Text začíná v levém horním rohu folia figurální iniciálou M. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem růžové barvy. Z těla iniciály vybíhají kaudy, z pravého i levého spodního rohu. Iniciála má vnější zlaté pole zasazené do modrého kazetového rámce o rozměrech 18 × 19 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje scéna Nanebevstoupení Krista.

Vidíme zde travnatou krajinu s kopcem, okolo kterého je seskupeno dvanáct klečících apoštolů. Apoštolové jsou oděni do různobarevných šatů, k divákovi jsou otočeni zády, avšak jejich hlavy vidíme z poloprofilu či profilu. Všichni mají tváře porostlé vousy. Svoje zraky upírají nahoru k nebesům, kde mezi oblaky vidíme pouze chodidla vyčnívající zespod modrého šatu a červeného vzdouvajícího se pláště. Výrazy apoštolů i jejich gesta spínajících se rukou vypovídají o překvapení či rozrušení.

Jde o scénu Nanebevstoupení Krista. My vidíme pouze Kristovy nohy a na úpatí hory apoštoly, pozorující nanebevstupujícího Krista.

Ve spodní části folia, pod kolumnou, se nachází další figurální scéna. Ve zlatém lištovém rámu, o rozměrech 32 × 12,5 cm, vidíme rozlehlou travnatou krajinu se stromy, protékající řekou a menším městečkem v dáli, jemuž dominuje věž kostela. Zprava do leva

---

⁵⁶http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&cli ent=, vyhledáno 29. 3. 2012.

⁵⁷ *O Vstoupení Pána K. na Nebe. Muži, Galilejští Andělé řekli, to se divíte, zdaliž nevíte, či písem neznáte, že tak pilně patříte do nebe, aleluja. Nebo jakož jste ho pána svého viděli, jak vstupuje v oblace do Ne...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

zde vidíme diagonálně umístěné dvě hlavní mužské postavy. První z nich je klečící Eliáš, je divákovi nejbližší, ale natočený k divákovi spíše zády, hlavu má z poloprofilu. Eliáš je oblečen do modrých šatů přepásanými páskem a červeného pláště, který mu na zádech vzdouvá. Má bílé vousy a prořídle vlasy, jeho ruce jsou sepjaté a zrak směřuje vzhůru k nebi. Tím vede diváka k druhé mužské postavě, Elišovi, který sedí v ohnivém kočáře taženém koňmi směřujícím do oblak. Vedle klečícího Eliáše, je na zemi pohozen žlutý plášť.

Eliša sedící v kočáře je oblečen do modrých šatů a má též bělavé vlasy a vousy, jako Eliáš. Ruce má rozpažené. Kolem něho jsou žluto červené výrazné plameny ohnivého kočáru.

Mezi oběma muži protéká řeka, která se v místech před klečícím mužem rozestupuje. Za řekou, na druhém břehu, vidíme v povzdálí nakročeného muže s holí v ruce a kolem něho několik menších postav dětí. Tento muž má také modro červený oděv a vousy. Za touto skupinkou muže s dětmi vidíme tři medvědy. Dva z medvědů drásají svou kořist, zřejmě dvě z dětí.

Tématem obrazu je příběh židovských proroků Eliáše a Eliši. Eliáš byl po vůli Hospodinovy povznesen na nebesa na ohnivém voze. Nemá plášť, protože ten poslal Elišovi. Je to ten plášť, který leží vedle výše zmíněného klečícího muže. Eliáš tento plášť použil při přechodu přes řeku Jordán, kdy ho svinul, udeřil do vody a ona se rozestoupila, Eliša ho měl použít na to samé. I tento děj je na iluminaci zobrazen.

Opět zde máme starozákonní předobraz, Povznesení Eliši na nebesa, k novozákonnímu Nanebevstoupení Krista, které je vyobrazeno výše v iniciále.

Další výzdoba folia je v borduře při pravém okraji stránky. Nachází se zde nápisová tabulka, v rolverkovém rámu, ozdobená vázou s květinami. Na tabulce jsou uvedena jména donátorů *Andresz Hewman, Ssimon Pienkava, Ssebastian Neer, Lorencz Kržepelka, starssi czechmistrzi*.⁵⁸ Pod nápisovou tabulkou je modrý medailon ve zlaté rolverkové kartuši, v němž jsou zobrazeny zlaté nůžky. Při spodní části medailonu je uveden letopočet 1572. Dále směrem dolů vidíme pelikána, na hnízdě, krmícího vlastní krví svá mláďata. Hnízdo je položené na akantové rozvilině.

---

⁵⁸http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&client=, vyhledáno 29. 3. 2012.

Fol. 305r [16] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „na Den Sesláni Ducha svatého“ *Cit.: Na Den Sesláni Ducha swateho. Duch Boží Bohu Otcy y Sýnu rowný naplnil swým Božstwím okrsslek zemský wěrný przítel nassich Dussii Allehuya kterýž zdržuge wssecko což...*⁵⁹ Na začátku textu se nachází velkolepá iniciála D. Tělo iniciály je tvořené modrým páskovým ornamentem, místy doplněným kartušemi s lvími hlavami. Z těla iniciály v levém horním i dolním rohu vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené kazetovým rámcem o rozměrech 19,5 × 18,5 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje motiv Sesláni Ducha svatého.

Hlavní postavou motivu je Panna Marie sedící na středu obrazu. Panna Marie sedí na trůnu v červených šatech s bílým závojem a modrým pláštěm, který jí překrývá hlavu a splývá přes ramena, na kolena, až k zemi. Panna Marie má překřížené ruce před sebou a svůj pohled obrací vzhůru, kde uprostřed mračna ve zlaté záři spatřujeme holubici Ducha svatého, z níž vyzařují paprsky světla.

Panna Marie je obklopena apoštoly, kteří jsou zde vyobrazeni jako starší vousatí muži v různobarevných šatech, kterým na hlavách planou drobné plamínky – symboly Ducha svatého. Nejblíže Panně Marii bývají sv. Petr a sv. Jan Evangelista. Sv. Petr je zřejmě muž po Mariině pravici, s bělavými vlasy a vousy, v zelených šatech. Ovšem který z mužů je sv. Jan Evangelista, není zřejmé. Tradiční zobrazení sv. Jana Evangelisty je mladistvý vzhled s jemnými rysy, čemuž neodpovídá ani jeden z vyobrazených mužů.

Po levici Panny Marie spatřujeme ženu, zřejmě Marii Magdalenu. Marie Magdalena je oděná do zelených šatů s červeným pláštěm. Svou pravici přikládá na hrud' a levou si přidržuje svůj plášť. Marie Magdalena stojí na obraze zcela vpravo a svou levou nohu má opřenou o tělo iniciály, čímž vystupuje z obrazu.

Při spodním okraji folia, pod kolumnou, vidíme další, tentokrát rozměrnější mnohofigurální scénu. Nachází se zde výjev s prorokem Jóelem, což napovídá nápis na středu obrazu i s odkazem na danou kapitolu.⁶⁰ Jóel, malý prorok a autor starozákonního proroctví, je zde zobrazený jako starší muž s prošedivělými delšími vousy. Jóel je oděný do červených šatů se zeleným pláštěm a čapkou na hlavě. Stojí v ose obrazu a promlouvá k shromážděným lidem. Po jeho pravici je to skupina pěti mužů a jedné ženy, kteří hledí

---

⁵⁹ *Na Den Sesláni Ducha svatého. Duch Boží, Bohu otcí i Synu rovný, naplnil svým Božstvím okrsek zemský, věrný přítel našich Duší, Aleluja, kterýž zdržuje všechno což...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

⁶⁰ *IOEL II. CAP.*

směrem k Jóelovi. Po levé straně, před Jóelem sedí čtveřice mužů, kteří mu též zaujatě naslouchají a za Jóelovými zády je další skupina sedmi mužů, kteří diskutují mezi sebou.

Pod Jóelem se perou dva psíci, bílý a hnědý. Hnědý psík kouše do krku bílého psíka. Celý výjev se odehrává na prostranství uvnitř města. Pod postavami výjevu vidíme namalovanou dlažbu a v pozadí spatřujeme město s renesanční architekturou.

Na obraze zcela vpravo vidíme ještě jeden výjev těsně navazující na scénu s Jóelem. V průhledu do architektury, na třech stupních klečí sv. Petr spolu s jedenácti apoštoly (*Sk 2,14*) při letničním kázání. Dvanáctý apoštol v tmavých šatech a červeném plášti odchází od skupiny pryč. Nad Petrovou skupinou se nachází zlatá záře a v ní holubice Ducha svatého. Při tomto kázání Petr odkazuje na proroka Jóela (*Sk 2,16*).

V borduře se v pravém horním rohu folia nachází nápisová tabulka v zeleno růžovém rolverkovém rámu se jménem donátora, *cit.: Michael Keck v. Schwartz Pach*. Pod nápisovou tabulkou je dále zelený věnec se stuhami, ve kterém je znak donátora, černý štít se zlatým lvem, přes něhož je pošíkem položeno pětkrát stříbrno červeně dělené břevno. Na helmici s fanfrnochy je klenot se zlatým lvem mezi zlato černými křídly s červeno stříbrným horizontálním pruhem.

Pod znaky donátora v borduře spatřujeme další figurální výjev ve zlatém lištovém rámu. Dominantou výjevu je ukřižovaný Ježíš na dřevěném kříži. Kristus je oděný bílou bederní rouškou, na hlavě má trnovou korunu a z rány na boku teče krev. U paty kříže vidíme lebku, odkaz na Adama.

Pod křížem spatřujeme klečícího vousatého muže ve šlechtickém oděvu, s rukama sepjatýma k motlitbě. Postava muže zřejmě představuje donátora. Po mužově pravém boku stojí anděl. Anděl je oděný do zelené tuniky a růžové suknice. Pohlíží na donátora a svou levou ruku má položenou na jeho ramenu a pravou rukou ukazuje vzhůru na probodnutý bok Ježíše Krista.

Výjev je zasazen do travnaté krajiny s průhledem na město v dáli. Ovšem nejvýraznější v pozadí výjevu je vysoké nebe s oblaky.

Fol. 319r [17] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „Na den Blahoslavené Trojice“ *Cit.: Na Den Blahoslavené Trojice. Požehnaná bud'welebná ctí y chvílý hodná swatá Trojice welice bud' od nás chwálená nerozdílná gednota Pán Buoh*

*Otec ý Bůh Syn y tež Bůh...*⁶¹ V úvodu textu se nachází velkolepá malovaná figurální iniciála P, tělo iniciály tvoří vinná réva s modrými a vínovými hrozny. Z těla iniciály vybíhají kaudy v podobě vinných úponků. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené kazetovým rámcem čtvercového formátu o rozměrech 18,6 × 18,6 cm a červené barvy. Vnitřní pole iniciály vyplňuje vyobrazení Svaté trojice.

Vidíme zde Nejsvětější trojici typu *Pietas Domini* (Pieta Páně). Sedící Bůh Otec drží v náručí Bolestného Krista s viditelnými ranami utrpení. Bůh otec je zde zobrazený jako starší muž s dlouhým vousem a patriarchálním vzezřením, s korunou na hlavě. Svou pravici má zdviženou a levou nohu se opírá o oblak před sebou.

Za Pietou Páně jsou rozestoupena oblaka a mezi nimi vychází zlatá záře, ve které se vznáší holubice Ducha svatého. Po pravé i levé straně Nejsvětější Trojice se nachází zástupy andělů. Jeden z andělů po pravé straně Nejsvětější Trojice přidržuje nohy Ježíše Krista. A jeden z andělů po levé straně Nejsvětější Trojice přidržuje Kristovu paži a ve své druhé ruce drží kadidelnici, kterou vidíme pod nohama Boha Otce.

V borduře pod kolumnou se nachází větší figurální scéna s Abrahamem, která zabírá celý spodní okraj folia pod kolumnou. Na iluminaci spatřujeme dva děje, které jsou zasazeny do dvou prostředí. První děj vidíme v pravém rohu obrazu. Nachází se zde Abraham, zobrazený jako stařec s bělavými vlasy a vousy, oblečený v modrých šatech s červeným pláštěm. Abraham klečí v krajině s výhledem na město a vzhlíží na rozestoupená oblaka, kde se uprostřed zlaté záře zjevují tři andělé (*Gn 18,1–2*). Abraham je gesty svých rukou zve dál do svého obydlí.

Za Abrahamem vidíme tři schody, které nás vedou do levé části obrazu, do interiéru a posouvají nás do další části děje (*Gn 18,4–8*). Zde se nachází vyřezávaný stůl s bílým ubrusem, za kterým sedí tři andělé na vyřezávané lavici. Před stolem stojí Abrahám a přináší na stůl jídlo pro své hosty. Za Abrahamem na zemi se nachází zdobený podnos s menší a větší karafou. Po pravé straně Abrahama, na zemi vedle stolu, stojí bílý psík. Po Abrahámově levé straně stojí na podlaze dva kohouti. V pozadí spatřujeme další tři schody, které nás vedou do další místnosti. Zde klečí Sára u zapáleného štukového krbu, s nádobami v rukou. Celý výjev se odehrává uprostřed renesanční architektury, která nám

---

⁶¹ *Na Den Blahoslavené Trojice. Požehnaná buď cti i chvíli hodná svatá Trojice. Velice buď od nás chválená nerozdílná jednota Pán Bůh Otec i Bůh Syn i též Bůh...* Transliterace a transkripce Martina Sovák/Martina Janatková.

tvoří hluboký prostor. Za anděly se nachází stěna s pilastry, která nás přivádí do chodby se zaklenutým stropem s kazetováním. Na podlaze v celé místnosti je dlažba.

Na tento výjev navazuje v pravé borduře figurální scéna ve zlatém lištovém rámu. Je zde ukřižovaný Ježíš Kristus na kříži. Pod křížem klečí muž, zřejmě donátor, ve šlechtickém oděvu se sepjatýma rukama k modlitbě. Za donátorem stojí muž, který má svou pravou ruku kolem ramen donátora a levou rukou ukazuje ke Kristu. Před donátorem, vedle kříže, stojí žena se zahalenými vlasy. Svě ruce má překřížené na hrudi a pohled upírá ke Kristu. Muž s ženou jsou Jan Křtitel a Panna Marie jako přímluvci. V pozadí výjevu spatřujeme hornatou krajinu s městem.

Dále se v borduře, nad ukřižovaným Kristem, nachází zelený oválný věnec kolem znaku donátora. Uvnitř věnce je červený štít, kde z oblaku vystupuje ruka držící tři pera, obdobný motiv je i v klenotu na helmici s příkrývadly. Nad znakem donátora se nachází nápisová tabulka v novém rolverkovém rámu se jménem, *cit.: Ian z Prossowicz anno MDLXIX.*⁶²

Starozákonní výjev, Návštěva tří mužů (andělů) u Abrahama v Mamre je též brána jako symbol nebo předobraz Novozákonní Nejsvětější Trojice, kterou máme vyobrazenou ve vnitřním poli iniciály v úvodu textu.

Fol. 326v [18] Na tomto foliu se malířská výzdoba nachází na jeho levé, tedy rubové straně. Výzdoba je zde situovaná do spodní poloviny folia a chybí zde figurální iniciála v úvodu textu. V horní polovině folia je napsán text s názvem Antifona před introitem o Těle Božím, *cit.: Antyfona przed Yntroité o Těle Božím. Kněz naysvětěyssí a Král naywysší trwá nawěky Krystus pán kterýžto podle Kněžského řádu Melchysedechowa w chlebě a w wině Tělo swé a Krew swau swym gest wydal.*⁶³

Pod textem se nachází nápisová tabulka v růžovém rolverkovém rámu se jménem donátora, *cit.: Na památku Giržika Katycha z Alberndorffu, miesstienína a spolu raddního tohoto královského Menssího miesta prazského lethu 72.* Celá nápisová tabulka je umístěná do zlatého lištového rámu s modrým pozadím. Vedle nápisové tabulky je donátorův erb

⁶²http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&cli ent=, vyhledáno 29. 3. 2013.

⁶³ *Antifona před introitem o Těle Božím. Kněz nejsvětější a Král nejvyšší, trvá na věky Kristus Pán, kterýžto podle Kněžského řádu Melchisedechova, v chlebě a ve víně Tělo své a Krev svou svým jest, vydal.* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

v elipsovitém zeleném věnci. Jeho horní polovina je polcená, vpravo je korunovaný zlatý had v modrém poli, vlevo nejasný předmět v černém poli, který se opakuje i v klenotu mezi dvěma modrými křídly se zlatými hady. Spodní polovina erbu je modro zlatě dělená pošikem, s břevnem střídavých barev. Celý znak je umístěn ve zlatém lištovém rámu.

Těsně pod nápisovou tabulkou a znakem donátora vidíme mnohfigurální kompozici se setkáním Abraháma a Melchisedeche po vítězné vojenské výpravě (*Gn 14,18–24*). Abrahám a Melchisedech jsou zde umístěni naproti sobě na středu obrazu. Abrahám přichází se svou skupinou zprava, zobrazený jako muž středního věku s dlouhým vousem, oblečen ve vojenském oděvu, s helmou a mečem. Vedle něho kráčí muž tmavé pleti, který přidržuje jeho plášť. Za nimi spatřujeme dva bojovníky, jeden vede bílého koně, po svém pravém boku, druhý má v ruce ochranný štít. Za těmito bojovníky jsou dva jezdci na velbloudech a za nimi jsou naznačeny šiky Abrahámových bojovníků putující krajinou.

Melchisedech přichází se svou skupinou zleva, vyobrazený jako nahrbený muž s dlouhou bradkou, oděný do kněžského roucha s mitrou na hlavě. Abrahámovi přináší v rukou tři bochníky chleba. Muž v římské zbroji stojící za ním a otáčející se za sebe na skupinu, drží v rukách další chléb a amforu s vínem (*Gn 14,18*). Vedle tohoto muže stojí další muž, v mnišském rouchu, který předání přihlíží. Za nimi stojí další muži, jeden z nich je urostlý a nese na rameni další nádobu s vínem.

Celá tato scéna se odehrává v údolí kopcovité krajiny. Na levé straně obrazu se na kopcích nacházejí dvě budovy. Tato iluminace je opět ve zlatém lištovém rámu a její barevná vrstva je viditelně poškozena.

Fol. 327r [19] Na lícové straně tohoto folia se nachází začátek textu s názvem *O Těle a Krvi Pána Krista*, cit.: *O Těle a Krvi Pána Krysta. Dnes chléb Nebeský vydán wssekagicým Nápoj Angelský genž wsseliký hrzích cžistí pod'tež hodugme stareg kwas wywzzme a gsauce cžistého swiedomii...*⁶⁴ V úvodu textu se nachází velkolepá figurální iniciála D. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým zaostřeným akantem. Z těla iniciály v levém horním i dolním rohu vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené zeleným

---

⁶⁴ *O těle a krvi Pána Krista. Dnes chléb Nebeský čekajícím. Nápoj andělský, jenž všeliký hřích čistí, pojd'te, hodujme starej kwas [?] a jsouce čistého svědomí...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

kazetovým rámcem o rozměrech 18 × 19 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje scéna Poslední večeře Páně.

Vidíme zde dvanáct apoštolů sedící kolem kulatého stolu spolu s Kristem. Ježíš Kristu se nachází v ose obrazu, sedící za stolem, čelem k divákovi. Nejblíže Kristu je jeho učedník sv. Jan Evangelista, který mu hlavou spočívá na prsou (*J 13,25*) a Kristus ho svou levou rukou objímá. Sv. Jan Evangelista je zde vyobrazený jako mladík, hladce oholený, s poněkud zženštilými rysy. Svě lokty má položené na stole a též je tváří natočený směrem k divákovi.

Naproti Kristu sedí dva učedníci, jedním z nich by mohl být Jidáš. Muž na pravé straně obrazu s tmavými vlasy a vousy, je oděný do modrých šatů s červeným pláštěm spadlým kolem boků. Sedí k divákovi zády a svou hlavu otáčí směrem k apoštolovi po své pravici. U jeho židle leží na zemi pes, který někdy bývá zobrazován při Poslední večeři u nohou Jidáše.⁶⁵

Po levé straně obrazu sedí apoštol, zobrazený z profilu, s vlnitými zlatavými vlasy a vousy. Oděný do modrých šatů, se žlutým pláštěm svázaným na jeho pravém rameni. Ve své pravé ruce drží červený měšec, který je atributem Jidáše jako odkaz na třicet stříbrných, za které zradil Krista nebo proto, že mezi apoštoly měl na starosti pokladnici. Vedle jeho židle na zemi je postavená velká karafa.

Stůl, kolem kterého Kristus s apoštoly sedí, je potažen bílým plátnem. Uprostřed stolu leží podnos s pečeným beránkem a vedle podnosu se před Kristem nachází zlatý pohár. Pozadí celého výjevu je zlaté.

V borduře pod kolumnou se nachází figurální scéna s Mojžíšem, Sbíráním many a Padáním křepelky. Mojžíš s Áronem se nachází na levé straně obrazu. Mojžíš je zde vyobrazený jako starý muž s bělavými vlnitými vlasy a vousy, v modrých šatech s červeným pláštěm. Ve své levé ruce drží zdviženou hůl. Áron stojí za Mojžíšem, zobrazený jako muž ve středním věku s dlouhou bradkou, oblečený v červených šatech se žlutým pláštěm. Svou levou ruku má zdviženou a prstem ukazuje k nebesům. Z nebes se snáší křepelky na stanový tábor, který je vyobrazený za nimi (*Ex 16,13*).

V pravé části obrazu, před Mojžíšem, se nachází dvě nahé sedící děti držící v rukou džbán a klečící i stojící ženy a muži, s většími či menšími koši sbírající manu ze země.

---

⁶⁵ HALL 1991, 348.

Celý výjev se odehrává v kopcovité krajině, která je v pozadí vymalována v modravých studených tónech.

Starozákonní příběh Sbíráni many je považován za předobraz novozákonní Poslední večeře, která se nachází v iniciále v úvodu textu.

V borduře v pravém horním rohu folia se vznáší postava anděla ve zlatavých šatech s barevnými křídly. Ve svých rukou drží provázky, na kterých pod ním visí nápisová tabulka s modrým rolverkovým rámem pro jméno donátora, která tentokrát zůstala nevyplněná.

Pod nápisovou tabulkou je vyobrazená postava světce. Světec má pleš a delší vlnitý vous, je oblečený do hnědých šatů a zeleného pláště. Ve své levé ruce drží rozevřenou knihu a v ruce pravé kopí. Světcem je zřejmě Juda Tadeáš, kniha odkazuje na to, že je evangelista a jeho atributem je kopí, podle zpráv o jeho smrti.⁶⁶

Fol. 338r [20] Na tomto foliu máme začátek textu *Oficium o Neděli Páně, cit.:* *Offitium o Ned'eli Páně. POžehnaný Bohem za swěcený den tento nad jiné dni slawný wssii poctivosti hodný den swateczni Ned'elni kterýž jest samý Bohem poswěcený w kteremžto dni wssemohucý pán stwořiw nebe Zemi y osecký wěcy po práci swé jest odpocziwal a nám též cziniti kázal a milosrdenstwij swé w něm nám vkázal Pomnni člowětže...*⁶⁷ Inicialu máme na této stránce menšího rozměru než na jiných foliích. Počátečním písmenem je písmeno P, jehož tělo tvoří kadeřavý akant temně modré barvy a vinné úpony. Z těla iniciály vybíhají kaudy. Iniciala má vnější zlaté pole s vínovým kazetovým rámcem o rozměrech 11 × 9,5 cm. Ve vnitřním poli iniciály je zobrazena sedící postava sv. Jana Evangelisty. Mladistvý evangelista Jan je oděn do zeleno červených šatů. Svými koleny podpírá desku, na kterou píše své evangelium. Vedle sv. Jana Evangelisty sedí orel, který svou hlavu otáčí směrem k němu. Orel je Janovým atributem. Pozadí tvoří pouze nebe, na kterém se Janovi v dále zjevuje Panna Marie.

Ve spodní části folia, pod kolumnou je situována větší iluminace ve zlatém lištovém rámu. Na obraze vidíme průhled do kopcovité krajiny. V levé části obrazu je

---

⁶⁶ Hall 1991, 205.

⁶⁷ *Požehnaný Bohem zasvěcený den tento nad jiné dni slavný vši poctivosti hodný den sváteční Nedělní, kterýž jest samým Bohem posvěcený, v kterémžto dni všemohoucí pán stvořil Nebe, Zemi, i všechny věci, po práci své, jest, odpocíval, a nám též činiti kázal a milosrdenství své v něm nám ukázal.* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

hlavní, nejvýraznější figura výjevu. Leží zde na zemi mezi stromy mužská postava, Jákob. Leží na boku, natočen směrem k divákovi, svou levou rukou si podpírá hlavu, kterou natáčí na pravou stranu obrazu a vede diváka k dalším postavám. Jákob je oblečen do modrých šatů s červeným pláštěm, na kterém částečně leží a částečně ho má přehozený přes sebe. Jeho vlasy a vousy jsou prošedivělé a jemně se vlní.

Jákobův zrak nás vede k dalším figurám výjevu v pravé části obrazu. Jsou tu čtyři andělé. Nejblíže máme dva anděly, jeden z nich je k nám zády, druhý čelem. Gesta jejich rukou vypovídají o tom, že jsou ve společném hovoru. Anděl otočený zády je oděný do modro žlutých šatů a má červená křídla. Anděl natočený k nám čelem má šaty růžové a křídla bílá. Před anděly je postaven žebřík, který vede od země do nebe. Po žebříku stoupají nahoru další dva andělé, ty vidíme z profilu. Anděl na žebříku, nám nejbližší, je oblečen do oranžových šatů a jeho křídla jsou zeleno hnědá. Další anděl stojí na žebříku výše a jeho šaty jsou růžové a má žluto červená křídla. V průhledu pod žebříkem vidíme krajinu, kde se v dálce objevuje město.

Tématem tohoto výjevu je Jákobův žebřík. Žebřík stojící na zemi a sahající do nebes, po kterém vystupovali poslové Boží – andělé, viděl Jákob ve svém snu. Jákobův žebřík může být vysvětlován různými způsoby. Jednou z interpretací je předobraz Nanebevstoupení Krista. Žebřík může být též chápán jako modlitba. V našem případě jde nejspíš hlavně o Jákobův spánek, který nám ilustruje text o nedělním odpočinku Páně. Obraz v iniciále souvisí na tomto foliu nejspíše se jménem donátora, sv. Jan Evangelista je patronem donátora *Jana Avrzedníka*.

Bordura při pravém okraji stránky je tvořena akantovými palmetami s úpony, které se na svých koncích stáčí do volut. Mezi akantovými rozvilinami se nenachází znak donátora. Na štítu je vinná ratolest a hrozen vína přirozených barev v červeném poli. Nad erbem je nápisová páska se jménem donátora, *cit.: Jan Avrzedník*.

Fol.350r [21] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „O Sv. Vítu“ *Cit.: O Swatem Wýtu. Pocžínagii se Offitia zwlassnii o Swatych. A nayprw o Swatem Wýtu Mučzedlniku Božím y ginech. [?]ntwit. RAdugme se wssickni w pánu Gežissi vždycky a zwłasstě tento deň velmi slawný kteryžto swátecžný nábožně a wážne slawíme ke cti témuž pánu Gežissi y take Mucžednikuom gehp stálým z gegíchžto utrpení bez přestánii*

w *Nebi przewelmi raduji se wssickni Swatii...*⁶⁸ Text na tomto foliu začíná malovanou figurální iniciálou R. Iniciála je v tomto případě skromnějšího provedení. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem červené barvy. Z těla iniciály vybíhají kaudy. V levém horním rohu se na svém konci kauda stáčí do voluty. Iniciála má vnější zlaté pole v zeleném kazetovém rámcí o rozměrech 11 × 9,5 cm. Vnitřní pole písmene vyplňuje jednoduché modré pozadí, před kterým stojí postava sv. Víta. Sv. Vít je zde zobrazen jako mladý muž s delšími vlasy sčesanými dozadu. Kolem jeho hlavy je zobrazena svatozář. Je oděný do kněžského oděvu, bílé alby splývající až k zemi a zlaté dalmatiky. Ve své levé ruce drží palmovou ratolest, jako symbol mučednictví a v ruce pravé drží modré říšské jablko se zlatým křížkem jako český zemský patron.

V borduře pod kolumnou se nachází figurální scéna, boj Davida a Goliáše. Goliáš stojí v pravém rohu obrazu, vyobrazený jako obří, urostlý muž s plnovousem, v římské zbroji. Ve své levé ruce drží halapartnu a na svém levém boku má připevněný meč. Na zádech má připevněný štít a na hlavě má přilbici. A hledí doleva na malého Davida.

David je zde zobrazený jako mladík v krátké modré tunice se žlutou suknicí a hnědým pláštěm. David je nakročený, hledí na Goliáše a za zády si v rukou připravuje prak. Za Davidem spatřujeme boj vojska Filištinů a Izraelitů. Dvě skupiny bojujících mužů ve zbroji s kopími a halapartnami a s padlými muži.

Celý výjev se odehrává v kopcovité travnaté krajině, kde za Davidem vidíme menší skálu a dva listnaté stromy. V pozadí v dále je naznačen stanový tábor.

Při pravé straně folia se v borduře táhne pletenec z akantových palmet. Uprostřed pletence se nachází nápisová páska se jménem donátora, *cit.: David pekarž*. Pod nápisovou páskou spatřujeme cechovní znak, zlatý preclík v modrém poli. Ve spodní části se na stonku přidržuje šedá opice.

Fol. 352r [22] Text na tomto foliu nese název „Oficium o Svatém Janu Křtiteli,“ *cit.: Offitium o Swatem Janu Kržtiteli p. Z Ziwota Matky mé nad jiné wssecký syny ženské przediwně powolal jest mě pán Búh můj jmenem mym nad Anděla zwěstowa ným a položil*

---

⁶⁸ *O svatém Vítu. Počínají se Officia zvláštní o svatých. A nejprv o Svatém Vítu Mučedníkovi Božím i jiných. Radujme se všichni v Pánu Ježíši vždycky a zvláště tento den velmi slavný, kterýžto sváteční nábožně a vážně slavíme ke cti témuž pánu Ježíši i také Mučedníkům jeho stálým, z jejichžto utrpení bez přestání v Nebi převelmi radují se všichni Svatí...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

*jest on sám pán vsta má jakožto mech brzičký...*⁶⁹ začíná velkou figurální iniciálou Z ve zlatém lištovém rámu o rozměrech 17 × 18 cm. Tělo iniciály je tvořené girlandou z ovoce a listoví a vinnými úponky. Ve vnitřním poli iniciály je průhled do interiéru renesančního chrámu. Písmeno rozděluje prostor na dvě poloviny, diagonálně zleva doprava. V pravé polovině se nachází dominantní mužská postava Zachariáše. Zachariáš klečí na svém pravém koleni a ruce má překřížené na úrovni hrudníku. Jeho tělo vidíme téměř zepředu, ale hlava je k nám natočená z profilu. Obrací ji směrem do druhé poloviny prostoru obrazu, kde je situována postava anděla. Zachariáš je oblečený do modrých šatů a červeného pláště. Jeho vlasy a vousy jsou prošedivělé a mírně vlnité.

V druhé polovině prostoru, kam nás vede Zachariášův pohled, se vznáší anděl nad kamennou oltářní mensou. Andělské šaty jsou růžovo modré a jeho křídla jsou zeleno červená. V jedné ruce drží plamenný meč a druhou rukou ukazuje před sebe, na klečícího Zachariáše.

Výzdoba folia pokračuje na borduře při pravém okraji stránky. V pravém horním rohu se nachází nápisová tabulka v růžovo zeleném rolverkovém rámu, ve které je uvedeno jméno donátora „*Erasimus Eichler lethä Panie 72*“. Pod tabulkou máme znak tohoto donátora. Znak má podobu polceného štítu. V černo zlatém poli je mužská polopostava střídavých barev držící v rukou trojici žaludů. Podobná postava je zobrazena i v klenotu na helmici s fanfrnochy.

Pod erbem následuje další z figurálních scén s výjevem narození Jana Křtitele. Ve zlatém rámu vidíme průhled do interiéru. V prvním plánu obrazu se nachází tři ženské postavy, dvě sedící a třetí se k nim sklánějící. Před ženami je položená vanička, ve které koupají narozeného Jana Křtitele. Žena v zelených šatech Jana Křtitele drží, ale hlavou se otáčí za sebe ke sklánějící se ženě v šatech modrých. Třetí žena v oranžově modrých šatech Jana přidržuje, ovšem pohled směřuje mimo scénu. Za ženami v místnosti je umístěné lůžko. Na posteli pod zeleným baldachýnem leží Alžběta, která právě porodila Jana Křtitele. Alžbětu překrývá bílá lůžkovina. Vedle lůžka stojí další ženská postava, která o Alžbětu pečuje.

Pod tímto obrazem navazuje hned scéna další. Scény jsou v tomto případě rozděleny pouze zlatým rámem. Tento výjev sahá a rozprostírá se až na spodní okraj folia.

---

⁶⁹ *Oficium o Svatém Janu Křtiteli p. Z Života Matky mé nad jiné všechny syny ženské předivně povolal, jest mě pán Bůh můj, jménem mým nad Anděla zvěstovaným a položil, jest on sám pán ústa má jakožto meč břitký...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

Na tomto obraze je zachycen průhled do lesnaté krajiny s protékající řekou a několika figurálními scénami. Hlavní výrazná scéna je umístěna v pravém rohu obrazu. Stojí zde v řece Ježíš oděný pouze do bederní roušky se sepjatýma rukama před sebou. Nad hlavou se mu vznáší holubice Ducha Svatého a nad ní z nebes vystupující postava Boha Otce. Od úst Boha otce se v paprscích nese nápis až nad Kristovu hlavu. Vedle postavy Ježíše, na břehu řeky, zobrazený Jan Křtitel v pokleku. Ten má jednu ruku vztyčenou nad Ježíšovou hlavou a v druhé ruce drží knihu, kterou si pokládá na pokrčené koleno. Jan Křtitel je oděný do velbloudí kůže, u nohou mu vidíme splývat velbloudí krk s hlavou a červeného pláště. Za Janem na břehu stojí dvě andělské postavy v různě barevných šatech. Jeden z andělů pozoruje dění před sebou, zatímco druhý anděl se otáčí přes své rameno a hledí na diváka.

Vedle andělů stojí listnatý strom, který rozděluje prostor na dvě poloviny. Za stromem v pozadí vidíme les a další mnohofigurální scénu. Na cestě u lesa jsou seskupeny sedící postavy před Janem Křtitelem. Jan, oděný do hnědých šatů a červeného pláště, stojí čelem ke skupině a k divákovi je tudíž natočen z profilu. Ruce má před sebou rozevřené do široka. Toto gesto vypovídá o komunikaci s publikem.

Jak již napovídá nadpis textu „Oficium o Svatém Janu Křtiteli“ scény na obrazech se týkají života Jana Křtitele. V iniciále je znázorněn Zachariáš, který právě obětoval u oltáře a v tu chvíli se objevil anděl Páně, aby mu zvěstoval narození syna Jana (Jana Křtitele). Scéna s dítětem ilustruje narození Jana Křtitele. Dále zde vidíme Jana Křtitele, jak křtí Krista v Jordánu s holubicí, symbolem Ducha svatého a Bohem Otcem v oblacích. A v poslední scéně Jan káže před zástupem lidí. Ikonograficky mezi sebou iluminace opět souvisí, Jan Křtitel je považován za předchůdce Krista a Zachariáš v iniciále je považován za zvěstovatele panenského početí a narození Krista.

Fol. 355v [23] Na tomto foliu se nachází text „O Svatém Petru a Pavlu.“ Ovšem jediné, co toto folium zdobí je menší malovaná iniciála K, jejíž tělo je tvořené kadeřavým akantem zeleno modré barvy. Z těla iniciály, z levého horního i dolního rohu a z pravého spodního rohu, vybíhají kaudy. Vnější i vnitřní pole iniciály je červené. Iniciála je zasazena do růžového kazetového rámce o rozměrech 11 × 11 cm.

Fol. 363r [24] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „O Svatém Mistru Janu Husovi,“ *cit.: O Swatém Mistru Yanowi Husy. Radugme se wssickni w Pánu Gežissi Krystu wždyckný a zwlasstě tento deň Slawný kterýžto Swátečnii nábožně a wázně slawíme ke cti témuž Pánu Gežissi przi pamatce...*⁷⁰ V úvodu textu se nachází figurální iniciála R.

Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem a vinnými úpony. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené zeleným kazetovým rámcem čtvercového formátu o rozměrech 18,5 × 18,5 cm. Vnitřní pole iniciály je vyplněné vyobrazením scény Stětí sv. Jana Křtitele (*Mt 14,1–12; Mk 6,24–29*). Sv. Jan Křtitel klečí v prvním plánu, v ose obrazu. Sv. Jan Křtitel klečí na svém pravém kolenu, jeho nohy jsou holé. Oděný je do otrhaného prostého oděvu. Své ruce má sepjaté před sebou k modlitbě.

Za sv. Janem Křtitelem stojí rozkročený kat s napřaženým mečem, který drží oběma svými rukama. Kat je muž středního věku s tmavými vlasy a vousy. Oblečený je do bílé plátěné košile s ohrnutými rukávy a do balónových nohavic ke kolenům s barevnými punčochami.

V druhém plánu obrazu, po pravé straně za sv. Janem křtitelem, se nachází přihlížející muž v turbanu a po levé straně spatřujeme kráčet dívku, Salome, v dlouhých šatech s širokými rukávy. Salome vstupuje do paláce a před sebou nese zlatý ták s již uťatou hlavou sv. Jana Křtitele. V pozadí celého výjevu vidíme městskou renesanční architekturu.

V borduře, v pravém horním rohu folia, se nachází nápisová páska se jménem donátora, *cit.: Na památku Jana Lastovitzky lethá Panie 72*. Pod nápisovou páskou spatřujeme znak donátora, má podobu děleného štítu. V horní polovině v modrém poli je zlatá lilie a dvě zlaté hvězdy. Spodní polovina je třikrát zlato modře dělená pokosem.

Dále se v borduře nachází tři polopostavy vkomponované do rozvilin, které ve zkratce vyjadřují vývoj reformace. Od shora je to Jan Viklef, v modrých šatech, jak vykřesává jiskru. Pod ním se nachází Jan Hus, s bradkou, v šedém plášti s černým baretem, jak zapaluje svíci. A nejnižší spatřujeme Martina Luthera v řeholním rouchu, jak drží ve své pravé ruce plápolající pochodeň a v ruce levé drží knihu.

---

⁷⁰ *O Svatém Mistru Janu Husovi. Radujme se všichni v Pánu Ježíši Kristu, wždycky a zwlášť tento den Slawný, kterýžto Swátečnii nábožně a wázně slawíme, ke cti témuž Pánu Ježíši při památce...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

V borduře pod kolumnou pak vidíme ve zlatém lištovém rámu výjev s upálením Mistra Jana Husa. Mistr Jan Hus se nachází v ose obrazu. Jan Hus je zde vyobrazený jako muž středního věku s tmavými vlasy a vousy. Oděný je do bílé řízy s kacírskou čepicí s namalovanými třemi d'ábly na hlavě, připoutaný ke kůlu uprostřed ohně. Oheň plápolá až vysoko nad Husovu hlavu a tam se ztrácí v šedavém dýmu. Po levici Mistra Jana Husa jsou zobrazeni dva muži s bidly v rukou pohrabující oheň. Za nimi se v levém dolním rohu obrazu nachází složené Husovy vrchní šaty a zavazadlo.

Po obou stranách hranice stojí zástupy přihlížejících z církevních i laických řad. Při pravé straně obrazu jsou to přihlížející sedící na koních seřazeni vedle sebe. A na levé straně obrazu stojí přihlížející na vlastních nohách. Zástupy přihlížejících tvoří úběžník a tím vytvářejí hloubku obrazu v iluzivní krajině.

Obraz sv. Jana Křtitele v iniciále je v programu výzdoby folia, předobrazem mučednické či ne zcela spravedlivé smrti Mistra Jana Husa v obrazu pod kolumnou.

Fol. 369r [25] Na většině tohoto folia se nachází text „O rozeslání apoštolů,“ bez notových osnov. Při spodním okraji folia pak začíná nový text „O sv. Máří Magdaleně,“ *cit.: O S. Marzi Magdaleňe. Radugme se wssickni o by to bylo vždy...*⁷¹ V úvodu textu spatřujeme iniciálu R., tentokrát menšího rozměru než na předešlých foliích. Tělo iniciály je tvořené kadeřavým akantem oranžové barvy. Z těla iniciály vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené zeleným lištovým rámcem o rozměrech 10,9 × 9 cm. Vnitřní pole iniciály je modré.

Pod iniciálou a textem je ve zlatém lištovém rámu obdélníkového tvaru o rozměrech 26,7 × 7,9 cm výjev *Noli me tangere (J 20,14–17)*. Ježíš s Máří Magdalenou jsou umístěni na středu obrazu, v prvním plánu. Ježíš Kristus je zde vyobrazen jako zahradník v červených šatech s kloboukem na hlavě a s rýčem ve své levé ruce. K divákovi je otočený z profilu a hledí do pravé strany obrazu, kde před ním klečí Marie Magdalena, s údivem a nataženou pravou rukou směrem k němu.

V druhém plánu, na pravé straně obrazu se nachází skalní hrob a v něm kamenná tumba s posunutým víkem. Ježíš Kristus, Marie Magdalena i skalní hrob jsou umístěni

---

⁷¹ *O S. Máří Magdaleně. Radujme se všichni o by to bylo vždy...* Transliterace a transkripce Martina Janatková.

do zahrady s dřevěným plotem, se záhonky a stromy v pozadí. Ve třetím plánu obrazu, venku za dřevěným plotem spatřujeme kopcovitou krajinu s výhledem na Golgotu s třemi kříži a naznačeným městem v dáli.

Pod iluminací, při spodním okraji folia, se nachází jméno donátora, *cit.: Adam Czubart ginak Rohacz.*

Fol. 377r [26] Další malířská výzdoba doprovází začátek textu s názvem „O proměnění Pána Krista,“ *cit.: O Proměnění Pána Krysta. Nebesa otewřela se nad horau Tha bor a hlas welmi vtěssený od Boha wotce slýssa gest zapomenuw stare ržeczí líto mi že sem stworžil cžlowěka skrze tebe móg míly Synu wsseckať gest mu wina odpu sstěna poslauchatít' tebe bu...*⁷² Text začíná figurální iniciálou N, jejíž tělo je tvořené kadeřavým akantem a vinnými úpony. Z těla iniciály vybíhají kaudy. V levém horním rohu se kauda stáčí do voluty. Iniciála má vnější zlaté pole ve vínovém kazetovém rámci o rozměrech 15 × 15,5 cm. Vnitřní pole vyplňuje figurální výjev proměnění Páně (*Mk 9,2–8*).

Obraz je rozdělený do dvou úrovní. Ve spodní úrovni vidíme postavy Petra, Jakuba a Jana, jak klečí pod horou. Petr a Jakub hledí směrem na horu a jsou odvráceni od diváka, zatímco Jan se zakrývá pláštěm a otáčí se směrem od hory k divákovi. Nad jejich hlavami se vznáší oblaka, která obraz opticky dělí.

V druhé úrovni spatřujeme vrchol hory, na kterém stojí Kristus v bělavém rouchu, s rozpaženými rukama a zlatou září kolem hlavy (*Mt 17,2*). Po Kristově levici klečí Mojžíš s deskami Zákona v rukou a po Kristově pravici nacházíme klečícího Eliáše. Za nimi jsou rozestoupená oblaka a zlatá záře.

V borduře pod kolumnou, ve zlatém lištovém rámu, se nachází další figurální výjev, zřejmě zachycující Mojžíšovu smrt. V prvním plánu, na pravé straně obrazu, spatřujeme tři postavy andělů, jak kladou do hrobu mrtvého Mojžíše. Nad nimi jsou rozestoupena oblaka a v nich celému aktu přihlíží Hospodin, naklánějící se přes oblak. Tato scéna je spodobněním faktu psaného v Písmu, že dosud nikdo nezná, kde je Mojžíšův hrob (*Dt 34,6*).

---

⁷² *O proměnění Pána Krista. Nebesa otevřela se nad horou Tábor a hlas velmi utěšený od Boha otce slyší, jest zapomenuw staré řeči, líto mi, že jsem stvořil člověka skrze tebe, můj milý Synu. Všechna jest mu vina odpuštěna, poslouchat tebe bu...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

V druhém plánu obrazu, v pozadí, se dějově vracíme zpět. Vidíme zde na vrchu skaliska stojícího Mojžíše, v rozhovoru s Hospodinem uprostřed rozestoupených nebes. Hospodin Mojžíšovi předpověděl smrt a ukázal mu zaslíbenou zemi, která se nachází v údolí pod skalisky (*Dt 34,1–4*).

Na pravé borduře se od horního rohu folia nachází nápisová tabulka v rolverkovém rámu se jmény donátorů, *cit.: Starssii czechmistrži rzemesla bradyržského 1572. Michael Purgermeister. Caspar Čžipl*. Pod nápisovou tabulkou spatřujeme cechovní znak, červený štít s bradýřskými nástroji. Dále je v borduře vyobrazení Kosmy a Damiána. Jsou identifikováni nápisovými páskami nad jejich hlavami. Oba jsou oděni v renesančním oděvu lékaře. Kosmas je oděn do modrého pláště s balónovými rukávy a v ruce drží baňku. Damián je oděný do tmavočerveného pláště lemovaného kožešinou a červených punčoch a v ruce drží truhličku. Obě postavy stojí na jednom květu stylizované květiny.

Fol. 383r [27] Na tomto foliu iluminace doprovází text s názvem „O Svatém Vavřinci,“ *cit.: O Swatem Wawrzincy muczedl. p.pRawé wyznánii hřichuow a krása jest wzáctná przed oblitžejem Boha našeho neb wyznání człowěka czini krásnho Swattost a velebnost woswiicenií jeho neb skrze to wyznání hrziichuow...*⁷³ Na tomto foliu je psáno o tom, že pravé vyznání hříchů činí člověka krásného. Text opět začíná velkolepou iniciálou. Iniciála má podobu písmene P, jehož tělo je tvořené kadeřavým akantem zelené barvy a zlatými tordovanými vinnými úponky. Iniciála má vnější zlaté pole v modrém kazetovém rámci o rozměrech 17,5 × 18,4 cm.

Ve vnitřním poli iniciály se nachází figurální výjev, v jehož pozadí můžeme vidět městskou architekturu. V prvním plánu obrazu spatřujeme krále Nebúkadnesara jako vousatého muže sedícího na zlatém trůnu, který je od země o dva schody výše. Král je oděn do červeno zlatých šatů a na hlavě má bílý turban a ve své levé ruce drží žezlo. K divákovi je otočen téměř zády. Jeho hlavu však vidíme z profilu, jak hledí před sebe, kde z velké pece šlehají ohnivé plameny. Před pecí utíká mužská postava před plameny a v peci mezi plameny stojí tři mužské postavy a mezi nimi jedna postava andělská. Muži udiveně upírají zrak vedle sebe na anděla, zatímco anděl hledí směrem k Nebúkadnesarovi.

---

⁷³ *Pravé vyznání hříchů a krása jest vzáctná před obličejem Boha našeho neb vyznání člověka činí krásného. Svatost a velebnost osvícení jeho neb zkrze to vyznání hříchů...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

V pozadí vedle pece je shromážděna skupina lidí, v různobarevných šatech, která celý děj pozoruje. A za nimi je zobrazena architektura městských paláců.

Spodní okraj folia, pod kolumnou, zabírá mnohofigurální scéna. V centru kompozice je diagonálně zprava doleva zobrazena hlavní postava ležícího nahého sv. Vavřince, připoutaného provazy na rošt nad ohněm. Sv. Vavřinec má na sobě pouze bederní roušku. Jeho ruce a nohy jsou připoutané k roštu, kterým prochází ohnivé plameny. Po Vavřincově pravé i levé straně, vidíme mužskou postavu ve vojenské uniformě. Oba muži strkají svá kopí směrem k ohni, čímž ještě více upozorňují a vedou diváka k hlavní postavě děje. Na pravé straně obrazu, u Vavřincových nohou, klečí další muž ve vojenské uniformě, který oheň rozdmýchává dmýchadlem. Celá tato hlavní scéna je obklopena davem lidí. Dav tvoří kolem scény zprava doleva půlkruh. V jeho pravé části je skupina přihlížejících mužů sedících na koních, s turbany na hlavách. Vedle nich stojí skupinka mužů ve vojenských uniformách a téměř uprostřed je půlkruh zahalen dýmem z ohně. Druhá část půlkruhu je tvořena mužskými i ženskými postavami v různobarevných šatech. Poslední osoba v modrých šatech, stojící v levém rohu obrazu je k divákovi otočná zády, hledí tedy na osoby za ním a svou pravou rukou ukazuje na hlavní postavu ležícího sv. Vavřince na roštu uprostřed výjevu.

Na této iluminaci je popsána scéna umučení sv. Vavřince, který byl odsouzen k pomalé smrti na rozžhaveném roštu, za urážku, kdy nechtěl vydat církevní poklad císaři a za pravý poklad označil všechny chudé lidi. Opět toto vyobrazení souvisí s vyobrazením v iniciále, kde byla popisována scéna s třemi mládenci v peci ohnivé. Ti byli takto ztrestáni za to, že nechtěli uctívat panovníkovu zlatou sochu. Hospodin k nim však poslal anděla a oheň jim neublížil. Jde tedy znovu o jakýsi předobraz. „Tři mládenci v peci ohnivé“ byli totiž často zobrazováni v dobách římských císařů. V této době byli lidé trestáni za urážku císařského majestátu upálením a toto zobrazování jim mělo připomínat, aby doufali v Boží pomoc a spásu jako tři mládenci, což byl právě případ sv. Vavřince.

Při pravém okraji folia vidíme nápisovou tabulku, v rámu z rostlinných úponků, která tvoří v horní části rámu voluty, na kterých visí dva zámky, s textem: *Na památku erb zámetznítzi a vostruznítzi a starssich Girzik Ssmidt, Mattes Hentzka, Girzik Ssmidhamer, Ditrych Vostruzník lethä Panie 72.*⁷⁴ Pod tabulkou je umístěn znak donátora, kterým je štít

⁷⁴http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num&param=0&mode=&client=, vyhledáno 14. 12. 2012.

se dvěma zkříženými klíči, ostruhou a hodinami v červeném poli. Pod erbem je akantová rozvilina s květy a dvěma ptáky.

Fol. 385r [28] Na tomto foliu se píše začátek textu s názvem „O Nanebevzetí Panny Marie“, *cit.: O Na Nebe wzetí Pāny Marye. RAdugme se wssickni o by to bylo wždycky w Bohu stworziteli nassem deň swatecžni wážit w něm Boha chwálit [?] slawnostii ku poctiwosti té genž byla wewssi ctností Marya čistá panna...*⁷⁵ Na počátku textu se nachází velkolepá malovaná iniciála R, jejíž tělo je tvořené růžovým keřem. Z těla iniciály vybíhají v levém dolním, v levém horním a pravém spodním rohu kaudy. Kaudy mají podobu stonku růže, který se v levém horním rohu stáčí do voluty. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené tmavočerveným kazetovým rámcem o rozměrech 18 × 19 cm. Vnitřní pole iniciály je vyplněno figurálním výjevem s donátorem. Donátor, oděný do šlechtického oděvu, je natočený k divákovi čelem, avšak jeho postavu spatřujeme pouze po kolena. Za donátorem vidíme dvě andělské postavy, které drží donátora za ramena a ukazují mu obraz na oltářní arše po jeho levém boku. Před donátorem je zobrazena malá dívka v bělavých šatech, která vzhlíží nahoru k arše.

Na oltářní arše spatřujeme obraz Nesení kříže a Ukřižování. Nad oltářem pak vidíme rozestoupená oblaka a v nich Ježíše Krista v bederní roušce a červeném plášti, nesoucího dřevěný kříž ve své levé ruce. Společně s Ježíšem jsou v oblacích tři andělé.

Obraz v této iniciále bude zřejmě epitafem, památkou na zemřelého donátora *Allexandra z Wostrowaczicz*, zmíněného v nápisové tabulce na pravé borduře.

Na levé borduře se nachází rostlinný motiv s ptákem a pod ním stojí čáp, který má kolem svého otevřeného zobáku omotaného hada.

V borduře pod kolumnou pak nacházíme figurální scénu ve zlatém lištovém rámu, Smrt Panny Marie. Nabízí se nám pohled do interiéru s dobovým renesančním nábytkem, vyřezávanou postelí, lavicí a stolem. Za postelí a u oken visí těžké tmavozelené závěsy. Panna Marie leží na lůžku uprostřed místnosti, které je umístěno na středu celého obrazu. Panna Marie má záda podepřená mnoha bělavými polštáři a je přikryta modrou přikrývkou. Spolu s ní spatřujeme na obraze postavy apoštolů, kteří jsou rozmístěni po

---

⁷⁵ *O Nanebevzetí Panny Marie. Radujme se všichni o by to bylo v Bohu stvořiteli našem, den sváteční, vážit v něm Boha, chwálit slawností ku poctiwosti té, jenž byl ve vsi ctnosti Maria čistá panna...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

místnosti nebo přímo obklopují její lůžko. Nejbliže k ní stojí sv. Jan, který Panně Marii předává hořící svíčku, jejíž světlo je symbolem křesťanské víry.

Na výjev se Smrtí Panny Marie na pravé borduře, navazuje vyobrazení Nanebevstoupení Panny Marie. Panna Marie zde stojí uprostřed rozestoupených nebes ve zlaté záři. Panna Maria je oděná tradičně do tmavočervených šatů s modrým pláštěm. Své ruce má sepnuté k modlitbě. Z pravé i levé strany ji obklopuje pět andělů, dětských nahých i oblečených postav. Tato scéna je opět zasazena do lištového zlatého rámu.

Nad vyobrazením Panny Marie se nachází zlatý oválný rám, ve kterém je znak donátora tvořený dvojicí erbů. V jednom jsou v červeném poli dva zkřížené nože, v druhém je v pravé, červené polovině lidská polopostava a levá polovina je třikrát zlato černě polcená. Na zlatý oválný rám přímo navazuje nápisová tabulka v rolverkovém rámu s textem, *cit.: Na památku Allexandra z Wostrowaczicz. Judyt z Kauby pozuostalá vdova.*

Fol. 397r [29] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „O posvěcení Chrámu Páně,“ *cit.: O Poswěcení Chrámu Paně. O Kterak velmi hrozné ge místo toto rzekl Jakob nebo tuto Duom zamiste Boha wssemohucyho gest a ktomu také y Brána Nebeská a slautí bude przibytek a schrana naywyssiho wssemohucyho...*⁷⁶ V úvodu textu se nachází figurální iniciála O. Tělo iniciály je tvořené zeleným kadeřavým akantem. Iniciála má vnější zlaté pole orámované růžovým kazetovým rámcem o rozměrech 18,5 × 16 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje vyobrazení sv. Jana píšícího evangelium, stejného provedení jako na foliu 338r ve vnitřním poli iniciály P, viz 338r. Avšak vnitřní pole iniciály O, dovoluje vyobrazení větší formát.

V borduře pod kolumnou, v červeném lištovém rámu o rozměrech 13,2 × 26,5 cm, se nám nabízí pohled na prostranství malého městečka. V pravém rohu obrazu spatřujeme muže a ženu jdoucí po prašné cestě směrem ke kostelu, který je na vršku před nimi. Přes cestu před nimi přebíhá domácí zvířectvo, které diváka vede do levé části obrazu, kde vidíme několik vesnických stavení za sebou.

Před stavením, které je divákovi nejbliže, je umístěn velký obdélníkový stůl, u kterého sedí šest popíjejících mužů.

---

⁷⁶ *O Poswěcení Chrámu Páně. O, kterak velmi hrozné je místo toto, řekl Jákob nebo tuto dům zajisté Boha všemohoucího jest, a k tomu také i Brána Nebeská a [?] bude přibytek a schrána nejvyššího všemohoucího...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

Pravou borduru vyplňuje rozvilina kadeřavého akantu, modré, růžové a zelené barvy s květy.

Fol. 405r [30] Další malířská výzdoba doprovází začátek textu s názvem „O sv. Michalu a o všech andělech,“ *cit.: O S. Michalu a o wssech Anděliich. CHwalu wzdáwayte hospodinu ~ wssickni Angelé genž ste čistii Duchowé ohniwego przirození mocnii Wirtutowé genž pánu Bohu vždycky k službě hotowí gste kochraně swych wěrných Buoh račí posylati y též skrze wás hrzissné...*⁷⁷ V úvodu textu se nachází figurální iniciála C, jejíž tělo je tvořeno zeleno-růžovým kadeřavým akantem. V pravém horním i dolním rohu vybíhají z těla iniciály kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole orámované červeným kazetovým rámcem o rozměru 15 × 14,5 cm. Vnitřní pole vyplňuje vyobrazení archanděla Michaela. Archanděl Michael je zde zobrazen okřídlený, oděný do fialové tuniky a oranžové chlamys. Ve své pravé ruce má nad hlavou zdvižený meč a ve své levé ruce drží váhy. Stojí na přemoženém drakovi.

V borduře pod kolumnou vidíme figurální výjev se svržením andělů, zasazený do zlatého lištového rámu o rozměrech 27,5 × 11 cm. Na levé straně obrazu sedí Bůh Otec uprostřed rozestoupených nebes, se zlatou září za zády. Ve své pravé ruce drží sféru a svou levou ruku má pozdviženou se vzpřímeným ukazováčkem. Vedle Boha Otce stojí v oblacích tři andělé, dva s kopími a jeden s mečem, kteří svými zbraněmi zahánějí padlé anděly, které vidíme pod nimi. Padlí andělé již mají démonickou podobu, rohy, ocasy, pařáty a jsou osrstění. Ve spodní části obrazu nacházíme ohnivé plameny, do kterých se padlí andělé řítí. Padlí andělé zosnovali vzpouru proti Bohu a byli za pomoci archanděla Michaela svrženi z nebes a odsouzeni žít v podzemí.⁷⁸ Z tohoto vyplývá souvislost vyobrazení archanděla Michaela v iniciále a Svržení andělů pod kolumnou. Archanděl Michael je vyobrazen i ve výjevu pod kolumnou, jako anděl držící meč.

Na pravé borduře se nachází nápisová tabulka v růžovém rolverkovém rámu se jménem donátora, *cit.: Czechmistrzi starssí rzemesla mečzířzského Jakub Andielský Petr,* ale zápis je patrně nedokončený. Těsně pod nápisovou tabulkou je cechovní znak, modrý

---

⁷⁷ *O sv. Michalu a o všech Andělech. Chválu vzdávejte Hospodinu, všichni Andělé, jenž jste čistí Duchové ohnivého přirození, mocní virtutowé, jenž páni Bohu vždycky k službě hotoví jste. K ochraně svých věrných Bůh ráčí posilati i též skrze vás hříšné...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

⁷⁸ ROYT 2007, 63.

štít a v něm tři meče se zlatými jílcí zabodnuté do zlatého půlměsíce. Dále je v borduře zobrazena akantová rozvilina.

Fol. 412r [31] Na tomto foliu se nachází začátek textu s názvem „Oficium o všech svatých,“ *cit.: Officium o wssech Swatych. RAdugme se wssickni o by to bylo wždyckny w Bohu stworziteli swem deň swatecznii wážit w něm Boha chwalit [?]slawnostíí przí pamatce wssech Swatych genž zde po Bohu ssli a giž dossli geho z gichžto slawnosti těssiti se ma...*⁷⁹ V úvodu textu se nachází figurální iniciála R, jejíž tělo je tvořené kadeřavým akantem žluté barvy. Z těla iniciály vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené zeleným kazetovým rámcem čtvercového formátu o rozměrech 14,5 × 14,5 cm. Vnitřní pole iniciály je vyplněno vyobrazením trojice českých zemských patronů.

V ose iniciály stojí sv. Václav vyobrazený v brnění se zelenou suknicí a červeným pláštěm, který mu z ramen splývá po zádech až na zem. Na hlavě má nasazenou červenou knížecí čapku a kolem hlavy svatozář. Ve své pravé ruce drží bílý praporec s černou orlicí a svou levou rukou si u svého boku přidržuje štít téhož vzhledu.

Po pravici sv. Václava stojí sv. Vít. Mladičkův sv. Vít je oděný do tmavočervených šatů s modrým pláštěm. Ve své levé ruce drží sféru a v ruce pravé palmovou ratolest. Kolem jeho hlavy je též svatozář. A po levici sv. Václava vidíme sv. Vojtěcha, který je oděný do bělavého církevního oděvu se zlatou výšivkou a s biskupskou mitrou na hlavě. Kolem jeho hlavy září svatozář. Před sebou si oběma rukama přidržuje biskupskou berlu.

V borduře pod kolumnou je umístěn mnohofigurální výjev Kristus mezi apoštoly. Celý výjev je zasazen do zlatého lištového rámu o rozměrech 31,2 × 12,7 cm Krista spatřujeme v ose obrazu, posazeného uprostřed krajiny pod stromem, situovaného k divákovi čelem. Svou levou ruku má pozdviženou a kolem jeho hlavy září svatozář. Z pravé i levé strany je obklopen skupinou šesti apoštolů, kteří mu naslouchají.

Na pravé borduře se nachází ornamentální výzdoba s puttem, uprostřed které vidíme cechovní znak, modrý štít a v něm zlatý preclík. Nad cechovním znakem vidíme nápisovou pásku a v ní text, *cit.: Czechmistrzi rzemesla pekařského. Za nápisovou páskou jsou umístěny dva zkřížené pekařské nástroje, kopist a lopata na sázení chleba.*

---

⁷⁹ *Officium o všech Svatých. Radujme se všichni o by to bylo vždycky v Bohu stvořiteli svém. Den sváteční, vážit v něm Boha chválit [?] slavností při památce všech Svatých, jenž zde po Bohu šli a již došli jeho z jichžto slavnosti těšiti se ma...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

Fol. 417r [32] Na tomto foliu se nachází konec textu písně „O sv. Ondřeji“ a počátek textu „O Panně Marii“, *cit.: Pocžnagii se Officia o Swatych Wuobecz. A nayprw o Panně Marygi Rodicžce pana spasitele našeho. ZDráwa bud' panno marya ty Rodicžko Božii neb gsi porodila a swětu vydala drahé Ragské Zbožii pana Gežisse Krysta slawneho krarále nebeského věčně s Otcem kralugicy...*⁸⁰ Na začátku textu vidíme figurální iniciálu Z, jejíž tělo je tvořené žlutým kadeřavým akantem. Iniciala má vnější zlaté pole orámované růžovým kazetovým rámcem o rozměrech 13 × 11 cm. Vnitřní pole iniciály vyplňuje vyobrazení svatého biskupa. Ovšem tělo iniciály prochází diagonálně obrazem zleva doprava a zakrývá části obrazu i část biskupova těla. Biskup stojí k divákovi čelem, ve své pravé pozdvižené ruce drží kladívko a svou levou rukou přidržuje vedle sebe cechovní znak, červený štít se zlatou podkovou. Biskup se nachází v krajině s architektonickými ruinami za sebou. Zobrazený biskup je zřejmě sv. Eligius. Patron řemeslníků, sám byl zručný v práci s kovem, byl zbožný, zabýval se misijní činností, zakládal kláštery a špitály a později byl ustanoven biskupem.⁸¹ Jeho postava je zde vyobrazena tedy jako patron donátorů.

V borduře pod kolumnou nachází figurální výjev, ve zlatém lištovém rámu o rozměrech 26,4 × 9 cm, se Zvěstováním Panně Marii. Prostor obrazu je opticky rozdělen na dvě poloviny dvěma sloupy se sokly a za nimi stěnou s oknem, ve kterém spatřujeme zlatou záři a holubici Ducha svatého. V levé polovině obrazu vidíme rozestoupená oblaka a v nich, ve zlaté záři, vznášejícího se anděla. Anděl je oděný do bělavých šatů a červené tuniky. Ve své levé ruce drží žezlo obvinuté páskou s textem. Anděl je k divákovi natočen z profilu a hledí směrem do pravé poloviny obrazu, kde spatřujeme Pannu Marii.

Panna Marie se nachází v interiéru. Za Pannou Marií je umístěné lůžko s nebesy a po Marii levém boku je krb. Panna Marie je k divákovi natočená čelem, sedí na taburetu a je andělem vytržená od čtení knihy, která je rozevřená na pulpitu před ní. Po Marii pravém boku běží po podlaze malý psík směrem k andělovi.

Na pravé straně folia v borduře vidíme od shora výhonek, kolem kterého je třikrát ovinutá nápisová páska se jmény donátorů, *cit.: Krystoff Funk, Wolff Czeigkschmid, Hans*

---

⁸⁰ *Počínají se oficia o Svatých vůbec. A nejprve o Panně Marii Rodičce pana spasitele našeho. Zdráva bud' panno Maria ty Rodičko Boží neb jsi porodila a světu vydala drahé Rajske Zboží, pana Ježíše Krista, slavného Krále Nebeského věčně s Otcem kralující...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

⁸¹ HALL 1991, 129.

Ssteffel kolarz. Na výhonek těsně navazuje cechovní znak, obdobný jako v iniciále, červený štít se zlatou podkovou a kolem od vozu. Níže pokračuje rostlinný motiv s dvěma ptáky, mimo jiného se sovou. Sova sedí na pestíkové srostlici.

Fol. 424v [33] Na tomto foliu se píše začátek textu s názvem *Oficium o Apoštolech vůbec*, cit.: *Officium wo Aposstolich wůbec. Aposstolee Syna Božího przatelé wěrnii a stálii ~ Slowa života poslowee magii od nas beyti wždycky ctění také chwalení neb od pána sweho diwně gsau zwelebeni tak že wdeň poslední budau za Saudce wěrným wystawení Dayž nāvčzením gich sezprawowatí w wíirže...*⁸² V úvodu textu se nachází figurální iniciála A, jejíž tělo je tvořené kadeřavým akantem žluté barvy. Z těla iniciály vybíhají kaudy. Iniciála má vnější zlaté pole ohraničené zeleným kazetovým rámcem čtvercového formátu o rozměrech 14 × 14 cm. Vnitřní pole iniciály je vyplněno zobrazením apoštola Matouše. Sv. Matouš je zde, jako autor prvního evangelia, zobrazen jako starý muž sedící a píšící u pulpitu. Sv. Matouš drží v pravé ruce pero a levou rukou se opírá o pulpit. Na pulpitu spatřujeme popsany list papíru. Za Matoušem stojí andělská postava, která hledí směrem na Matoušův text a zároveň svou pravou rukou přidržuje Matoušův pravý rukáv. Celý výjev se odehrává v interiéru u okna. Na levé borduře vidíme rostlinné motivy s ptáky.

V borduře pod kolumnou se v ose folia nachází erb donátora, červený štít se stříbrným lvem držícím řeznickou sekerou. Pod erbem je nápisová páska se jménem donátora, cit.: *Matieg Genkovskeg 72*. Štít je nesený z obou stran fantastickými postavami s lidským tělem, ale s rybími ocasy zdobenými akantovými listy.

---

⁸² *Oficium o Apoštolech vůbec. Apoštolové Syna Božího přátelé věrní a stáli. Slowa života poslové, mají od nás býti wždycky ctění, také chválení neb od pána svého diwně jsou zwelebeni tak, že v den poslední budou za Soudce wěrným vystaveni. Dejž naučení jich se zprawovati ve víře...* Transliterace a transkripce Martin Sovák/Martina Janatková.

4.4. Shrnutí rozboru malířské výzdoby

Malířská výzdoba Malostranského graduálu vyniká úchvatnou barevností s použitím hustých kvašových barev, které jsou použity, jak v sytých tónech, tak v jemných lazurách a krásných lomených odstínech.

Rozvržení velkolepé malířské výzdoby na jednotlivých foliích má převážně pravidelný ráz. Na foliu je jeden sloupec textu, většinou s osmi notovými osnovami a malířská výzdoba se nachází v iniciále v úvodu textu, v levém horním rohu folia, pod kolumnou při spodním okraji folia a přechází i do bordury po stranách folia, a to převážně na stranu pravou. V borduře na straně folia jsou umístěny znaky donátora, jejich erb a nápisová tabulka se jménem donátora či skupiny donátorů, někdy doplněné rostlinným motivem. Důraz ve výzdobě je však kladen na figurální výjevy, které jsou umístěny jak ve vnitřním poli iniciál, tak pod kolumnou i po straně folia v borduře. Iluminace vždy koresponduje s textem nebo se vztahuje ke jménu či postavě donátora.

Příkladem vztahu malířské výzdoby k donátorovi je fol. 78v [4], kde je vyobrazený svatý Václav, patron donátora *Watzlawa Welena s Welenie*. Dále fol. 139r [9] s podobiznou sv. Doroty, patronky *Dorothei manželky Štěpána Lastovitzky* nebo fol. 255r [14] s vyobrazením sv. Jeronýma, patrona *Jeronimuse Kemictzera*.

Iluminace korespondující s textem se v patnácti případech z třiceti tří nese v duchu typologického paralelismu. Z toho jedenáct folií je uspořádáno tak, že v iniciále je vyobrazen novozákonní výjev a pod kolumnou výjev starozákonní. A v případech čtyř folií je to naopak. Příkladem je fol. 255r [14], na kterém se v iniciále W nachází výjev Zmrtvýchvstání Krista a pod kolumnou vidíme výjev vyvržení Jonáše velrybou. Dále na fol. 295r [15] je v iniciále M umístěn výjev Nanebevstoupení Krista a pod kolumnou Eliáš stoupá do nebes na ohnivém voze. Nebo fol. 383r [27], kde se v iniciále P nachází Tři mládenci v peci ohnivě a pod kolumnou vidíme utrpení sv. Vavřince. Zvláštním případem v tomto systému je fol. 363r [24], na němž se v iniciále nachází výjev Stětí Jana Křtitele jako předobraz Upálení Jana Husa zobrazeného pod kolumnou. V borduře zde vidíme zobrazení vývoje reformace v podobě polopostavy Jana Viclefa, Jana Husa a Martina Luthera vkomponovaných do rozvilin.

Na některých foliích se náměty nenesou zcela jednoznačně v duchu typologického paralelismu, ale mají společné prvky nebo podobný charakter. Příkladem je fol. 2r [2], kde

je v iniciále vyobrazení klečícího krále Davida před bolestným Kristem, pod kolumnou pak vyobrazení Júdit s hlavou Holofernovou a v borduře je zobrazen zápas Samsona se lvem. Všechny tři výjevy v sobě nesou spodobnění síly a korespondují s textem, který opěvuje Pána Nejvyššího (*Kyrie Summum*) nebo fol. 405r [30], kde je v iniciále vyobrazen archanděl Michael a pod kolumnou se nachází výjev Svržení andělů. Výjevy jsou provázány postavou archanděla Michaela a ilustrují text s názvem O sv. Michaelu a všech Andělech.

V Malostranském graduálu se nachází i iluminovaná folia, kde není dodržen systém výzdoby, iniciála, výjev pod kolumnou a výjev, znak donátora, rostlinný motiv v borduře, ale je nějaká složka vypuštěna nebo jinam umístěna, v případě iniciály nebo je použit jiný motiv výzdoby. K těmto případům se řadí například fol. 104r [5], kde se nachází iniciála M bez figurálního výjevu ve vnitřním poli iniciály. Vnitřní i vnější pole iniciály je červené. Pod kolumnou i v borduře je pouze rostlinný motiv a znak donátora je zde vyobrazen pod kolumnou. Na fol. 126r [7] se nachází iniciála H, opět bez figurálního výjevu, její vnitřní i vnější pole je vínové. Pod kolumnou i v borduře je pouze rostlinný motiv a znak donátora se na tomto foliu objevuje dvakrát, jednou pod kolumnou a jednou v borduře. Na fol. 326v [18] zcela chybí velkolepá malovaná iniciála, je zde pouze menší kaligrafická. Nápisová tabulka, znak donátora i figurální výjev jsou zde situováni pod kolumnou, v borduře žádná výzdoba není. Na fol. 355v [23] se nachází pouze iniciála, ale opět bez figurálního výjevu. Dalším příkladem je fol. 424v [33], kde vidíme iniciálu A s vyobrazením sv. Matouše. Zdobení okraj je tentokrát na straně levé s rostlinným motivem a ptáky. Znak donátora je situovaný pod kolumnou a je nesený dvěma fantaskními postavami.

Malířská výzdoba Malostranského graduálu v sobě nese přežívající gotické prvky, stejně jako jeho vazba, ale i zcela renesanční pojetí inspirované zahraničními umělci. Inspiraci pro iluminace můžeme hledat u malířů a grafiků z Německa. Jarmila Vacková uvádí, že jako předlohy slouží zvláště grafiky Josta Ammana z Feyerabendovi bible z roku 1564.⁸³Důležitým zdrojem byly zcela jistě grafiky Albrechta Dürera. Příkladem je vyobrazení Samsona se lvem na fol. 2r [srov. 34 s 35], Nejsvětější Trojice na fol. 319r [srov. 36 s 37], Poslední večeře Páně na fol. 327r [srov. 38 s 39] a Smrt Panny Marie pod kolumnou na fol. 385r [srov. 40 s 41]. Další inspirací byla Podunajská škola a jmenovitě

---

⁸³ VACKOVÁ 1989, 95.

například její pomyslný předchůdce Lucas Cranach st. Tento zdroj inspiroval nejen zpracování krajiny, ale i zobrazení sv. Jeronýma na fol. 255r [srov. 42 s 43].

Jisté vlivy můžeme hledat i v Nizozemí a Itálii. Nizozemí se projevuje zpracováním krajiny, a to například té vodní krajiny ve výjevu Vyvržení Jonáše velrybou na fol. 255r [srov. 44 s 45] nebo prostředí venkova s typickým zpracováním příbytků s doškovými střechami jako na fol. 397r [29]. Nizozemský vliv se projevuje i ve smyslu pro detail, jako například oprýskaná omítka na fol. 319r [17] nebo 417r [32] ve výjevech pod kolumnou. Italský vliv je pak jasně zřetelný při zobrazování průhledů do architektury a interiérů. Je zde zájem o hloubku prostoru, o perspektivu přesné zpracování renesanční architektury nebo jejích prvků. Příkladem toho je průhled do chrámu ve výjevu pod kolumnou na fol. 151r [10], průhled do městské renesanční architektury ve vyobrazení Jóela pod kolumnou na fol. 305r [16] nebo průhled do architektury ve vyobrazení Zachariáše v iniciále na fol. 352r [22].

Některé kompozice motivů Malostranského graduálu také vycházejí nebo pokračují v tradici českých iluminovaných i tištěných knih. Výjev Vidění Boží moci v iniciále W na fol. 78r nacházíme také ve Žlutickém kancionálu z let 1558–1565 [srov. 46 s 47]. Analogie s tištěnými knihami pak můžeme hledat třeba v Melantrichově bibli (*Biblia Veteris et Novi testamenti*, 4. vydání) z roku 1570, kde se nachází téměř totožné kompozice Eliáše stoupajícího do nebes na ohnivém voze, v Malostranském graduálu na fol. 295r pod kolumnou [srov. 48 s 49] a vyobrazení proroka Jóel, v Malostranském graduálu na fol. 305r [srov. 50 s 51].

Závěr

Malostranský graduál je jistě jedno z vynikajících děl druhé poloviny 16. století, představující obdivuhodnou zručnost našich předků. Graduál oplývá obrovskými rozměry, jeho vazba jistě nebyla jednoduchá, díky zachování původního usňového pokryvu máme představu i o precizní výzdobě vazby, která byla do jisté míry zjednodušena novými knihařskými nástroji, ale i přesto je za ní velké množství trpělivé ruční práce. Stejně tak Malostranský graduál patří do skupiny nejnáročnějších kodexů, kde byla použita česká *bastarda hrotitá*, která se řadí k tomu nejkrásnějšímu, co bylo v dějinách českého rukopisného písma vytvořeno.⁸⁴

V neposlední řadě můžeme na kodexu obdivovat malířskou výzdobu, které v této práci byla věnována největší část. Snažila jsem se o formální a ikonografický popis každého iluminovaného folia. I přes to, že u dvou výjevů, a to na fol. 151r [10] pod kolumnou a na fol. 397r [29] také pod kolumnou, není ikonografický popis zcela jednoznačný, rozšířila jsem a v některých případech nově určila popsání náměty uvedené na webových stránkách Národní knihovny ČR,⁸⁵ které jsou doposud jediným zdrojem, kde je malířská výzdoba Malostranského graduálu uvedena. Iluminace vykazují práci více rukou, ať už mírou kvality zpracování nebo jeho stylem. Otázku přesného určení autora nebo autorů malířské výzdoby jsem také zcela jednoznačně nezodpověděla, jelikož odborná literatura se zde rozchází a má zkušenost s rukopisy ještě není na takové úrovni, abych na tuto otázku byla schopna jednoznačně odpovědět.

Kromě dokončení odpovědi na otázku autorství malířské výzdoby graduálu, se otevírá mnoho otázek pro další odborné zpracování Malostranského graduálu. Kromě autorství je to detailnější rozbor vlivů a inspirací pro malířskou výzdobu. Detailní zasazení do kontextu s českými rukopisnými knihami. Samostatné zpracování by zasloužilo například téma „Malostranský graduál a jeho donátoři.“ A další otázkou je i historie graduálu mimo zmíněné záchytné body dosud zmíněné a opakované v odborné literatuře.

Po dlouhém studiu malířské výzdoby v digitální podobě mi bylo umožněno vidět Malostranský graduál na vlastní oči. Jeho rozměry jsou opravdu nepředstavitelné a pro jeho hmotnost je manipulace s ním v jedné osobě takřka nemožná. Po otevření graduálu překvapí stejná monumentalita iluminací s jejich plasticitou, hloubkou prostoru

---

⁸⁴ PRŮŠOVÁ 2007, 44–45.

⁸⁵ www.manuscriptorium.cz

a barevností. Barvy jsou použity velice citlivě. Jsou zde velice syté barvy, ale i lomené odstíny. Vidíme zde práci, jak v barevných plochách, tak i v linkách a to i těch nejjemnějších vlasových. Barvami je velice měkce modelováno, ať už jde o modelaci draperie či stínování prvků architektury. Je zde vyjádřena o detail a o realistické zachycení lidské tváře i postavy. Ani jedna z těchto vlastností bohužel při studiu digitální podoby není tak znatelná.

Dle mého názoru si toto grandiózní dílo zaslouží více pozornosti a odborného zpracování než mu bylo do této doby věnováno. Doufám, že má bakalářská práce se shrnutím dostupných informací dosavadního bádání a rozvinutím popisů malířské výzdoby bude přínosem nebo spíše podnětem a základem pro další zpracování Malostranského graduálu.

Seznam literatury

- BÁRTLOVÁ 2002 — Milena BÁRTLOVÁ: Jan Hus ve výtvarné tradici 15. – 17. století, In: Dějiny a současnost XXIV, 2002, 7–12
- BOHATCOVÁ 1990 — Mirjam BOHATCOVÁ: Česká kniha v proměnách staletí. Praha 1990
- BUBEN 2003 — Milan BUBEN: Encyklopedie heraldiky. Praha 2003
- ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST 2002 — ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST: Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Český ekumenický překlad. Praha 2002
- ĎUROVIČ 2002 — Michal ĎUROVIČ: Restaurování a konzervování archiválií a knih. Praha 2002
- GRAHAM 2006 — Barry Frederic H. GRAHAM: Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620. Turnhout 2006
- HALL 2008 — James HALL: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění. Praha 2008
- HAMANOVÁ 1959 — Pavlína HAMANOVÁ: Z dějin knižní vazby. Praha 1959
- HEROUT 1961 — Jaroslav HEROUT: Staletí kolem nás. Praha 1961
- HEROUT 2000 — Jaroslav HEROUT: Slabikář návštěvníků památek. Praha 2000
- CHYTIL 1899 — Karel Chytil: Dějiny českého knihařství. Praha 1899
- CHYTIL 1906 — Karel CHYTIL: Malířstvo pražské XV. a XVI. věku jeho cechovní kniha z let 1490–1582. Praha 1906
- JUNGMANN 1825 — Josef JUNGMANN: Historie literatury české. Praha 1825
- KRÁSA 1990 — Josef KRÁSA: České iluminované rukopisy 13. – 16. století. Praha 1990
- KRATOCHVÍLOVÁ 2003 — Martina KRATOCHVÍLOVÁ: Severočeské iluminované graduály (diplomová práce na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2003
- KUBÍK 2008 — Viktor KUBÍK: Studie k umělecko historické terminologii středověké knižní malby. Úvodní poznámky a základní typy akantu. In: Studie o rukopisech XXXVII–XXXVIII, 2007–2008, 65–99
- LURKER 1999 — Manfred LURKER: Slovník biblických obrazů a symbolů. Praha 1999

- MERHOUT 1933 — Cyril MERHOUT: Inventáře malostranských kostelů, In: Kniha o Praze IV (Pražský almanach), Praha 1933, 28–37
- MERHOUT 1938 — Cyril MERHOUT: Malá Strana za starodávna. Praha 1938
- MERHOUT 1956 — Cyril MERHOUT: O Malé straně. Praha 1956
- NUSKA 1992 — Bohumil NUSKA: Husova ikonografie ve výzdobě českých knižních vazeb 15. – 16. století. In: Sborník Národního muzea v Praze, 1992, 1–31
- PRŮŠOVÁ 2007 — Jana PRŮŠOVÁ: Vznik a vývoj písma. Praha 2007
- Royt 2007 — Jan Royt: Slovník biblické ikonografie. Praha 2007
- RULÍŠEK 2006 — Hynek RULÍŠEK: Slovník křesťanské ikonografie. 2006
- RYBIČKA 1878 — Antonín RYBIČKA: O bývalých společnostech čili kůrech literátských, In: Památky archeologické a místopisné X, Praha 1878, 719–734
- SOUČKOVÁ 2012 — Ema SOUČKOVÁ: Staroměstský graduál, 1561–1567, z dílny Jana Táborského z Klokotské Hory (diplomová práce na Teologické fakultě Karlovy university v Praze). Praha 2012
- STEJSKAL 1991 — Karel STEJSKAL: Iluminované rukopisy doby husitské. Praha 1991
- ŠÁROVCOVÁ 2011 — Martina ŠÁROVCOVÁ. Ikonografie česky psaných utrakvistických graduálů (disertační práce na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2011
- ŠEDINOVÁ/ROYT 1998 — Hana ŠEDINOVÁ / Jan ROYT: Slovník symbolů. Praha 1998
- TOBOLKA 1950 — Zdeněk TOBOLKA: Kniha. Její vznik, vývoj a rozbor. Praha 1950
- TRUHLÁŘ 1906 — Josef TRUHLÁŘ: Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a universitní knihovny pražské. Praha 1906
- URBÁNKOVÁ 1957 — Ema URBÁNKOVÁ: Rukopisy a vzácné tisky pražské universitní knihovny. Praha 1957
- VACKOVÁ 1989 — Jarmila Vacková: Závěsné malířství a knižní malba v letech 1526–1620, In: DČVU 2/1. Praha 1989, 93–105
- VOCEL 1859 — Jan Erazim VOCEL: Miniatury české XVI. století. Praha 1859
- VOIT 2006 — Petr VOIT: Encyklopedie knihy. Praha 2006
- VORAGINE 1998 — Jakub VORAGINE: Legenda Aurea. Praha 1998

WINTER 1909 — Zikmund WINTER: Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách
(1526– 1620). Praha 1909

Obrazová příloha